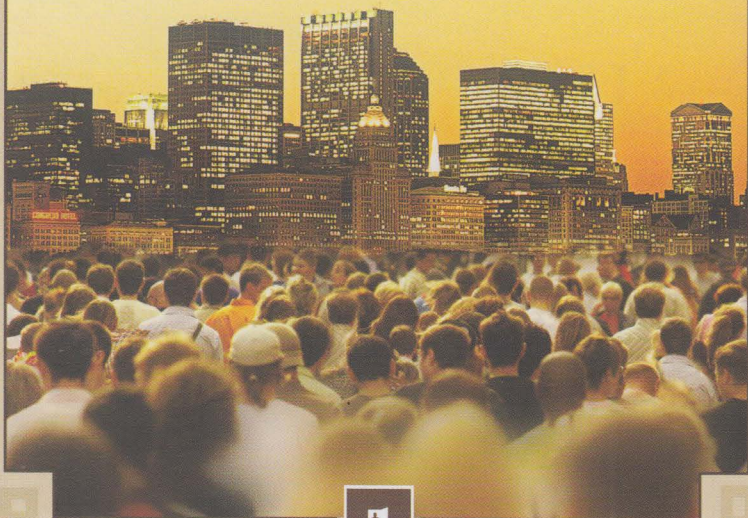

40 HADİS 40 KİTAP-2

"Hakkınızda En Çok Korktuklarım:"

BİR HADİS DÖRT İKAZ

Mehmet Y. Şeker

“Hakkınızda En Çok Korktuklarım:”

Bir Hadis, Dört İkaz

MEHMET Y. ŞEKER

“Hakkınızda En Çok Korktuklarım:”

Bir Hadis, Dört İkaz

MEHMET Y. ŞEKER

BİR HADİS, DÖRT İKAZ

Copyright © Rehber Yayınları, 2012

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör

Seher DEMİREL

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni

Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN

978-605-5677-16-9

Yayın Numarası

101

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan A.Ş.

TS EN ISO 9001:2008

Ser No: 300-01

Sarıncı Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR

Tel: (0232) 274 22 15

Mayıs 2012

Genel Dağıtım

Gökkuşak Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Rehber Yayınları

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1

34696 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78

www.rehber yayinlari.com

facebook.com/kitaptaynagi

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
-------------	---

GİRİŞ

PEYGAMBERİMİZ VE ÜMMETİ

Ümmet Kimdir?	17
Dinin Özündeki Şefkat ve Kolaylık	20
Efendimiz Tam Bir Zerafet ve Nezaket İnsanıydı	27
Efendimiz ve Ümmeti İçin Duası	30
Müstecab Dua ve Ümmetin Kurtuluşu	32

BİRİNCİ BÖLÜM

KARIN BÜYÜKLÜĞÜ

Çok Yemenin Zararları	42
Manevî Hayat, Maddî Hayatın Rağmına Gelişir	45
Göbek Bağlamak Manevî Terakkîye Manidir	47
İnsan Bu Dünyaya Terakki Etmek İçin Gönderilmiştir	50
“Bismillah De, Sağ Elinle Ye, Önünden Ye”	52
Besmele Her Hayrın ve Bereketin Başıdır	54

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOK UYUMAK

Sünnete Riayet Eden, Âdâbını İbadete Çevirir	61
Efendimiz'in Uykusu	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMBELLİK

Tembellik Her Halükârda Kaybettirir	73
“Kuvvetli Mümin, Zayıf Müminden Hayırlıdır.”	76
Zaman Tanzimi Formülü	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAKÎN VE YAKÎN AZLIĞI

Yakîn, Hidayet ve Felah	89
Yakînin Dereceleri	93
Yakîni Elde Etme Yolları.....	95
Tefekkür	95
Mükâşefe	98
Müşâhede.....	99
İbadet.....	101
İlim	101
Sonuç.....	103
İstifade Edilen Eserler	105

ÖNSÖZ

Varlık sahasına gönderilenlerin en kıymetlisi insanoğludur. Maddi manevi donanımı, Allah Teâlâ'nın onu Kendisine muhatap kabul etmesi gibi özellikleriyle insan, bu konumun haklı sahibidir. Diğer her şey, insan var diye varedilmiş ve ona musahhar kılınmıştır. Bütün eşyanın tasarruf sahibi, dünyada Allah'ın halifesi odur. Böyle olmakla birlikte insan, zaafları, boşlukları, öğrenme süreci ve hata payı olan bir varlıktır. Donanımını iyi kullanma ve geliştirme onu yukarıların yukarısına çıkarabilecekken, bunun aksi, onu aşağıların aşağısına itebilecektir. Yüce Yaratıcı'ya muhatap olmayla alakalı da durum aynıdır. Bu dünyada O'na çok yakın olma, bu yakınlığı bütünüyle hissetme, sezip müşahede etme, cennetlerde ise Yüce Allah'ı bizzat görme gibi lütuflara mazhariyetin yanında, Cenab-ı Hak'kın hitabına layık olamama durumunda ise her iki cihanda bedbaht olması muhtemeldir. Kazanma kuşağına göre dizayn edilen insan için, kaybetmek de muhtemeldir.

İşte böylesine kazanç ve kaybın iç içe olduğu riskli bir sahaya yerleştirilen insanın, mahiyetindeki derinlikleri iyi bir şekilde kullanıp kendisinden istenilenleri gerçekleştirebilmesi ve yaratılış gayesini tahakkuk ettirebilmesi adına öne çıkan hususların başında nasihat gelmektedir. Bir başka deyişle insan, rehberliğe muhtaç olarak yaratılmıştır. Hangi seviyede olursa olsun, insanın nasihat almaya ve dinlemeye ihtiyacı vardır. İnsanın, vicdanındaki inanç esaslarını, değerlerini kaybetmemesi; ibadete olan, olması gereken aşku şevkini yitirmemesi; hayırlı işlere ve hizmetlere olan iştiağının azalmaması için, nasihat olmazsa olmaz bir kıymettir. Tersinden ifade edecek olursak, maneviyatın hep güçlü ve yüksek olması, manen çözülüp bozulmanın önüne geçilmesi, metafizik gerilimin tam olabilmesi için nasihat en kuvvetli bir vesile ve vasıtaadır.

Maddi ve manevi donanımıyla varlık sahasına çıkarılan insanoğlu, maddi gereksinimlerini insiyakî olarak bilir ve karşılar. Örneğin açlık ve susuzluk, bedensel bir ihtiyaç olarak kendisini hissettirir; insan da ona göre hareket eder ve ihtiyaçlarını karşılar. İşin manevi tarafında ise durum farklıdır. İnsan manevi gereksinimlerini açlığı, susuzluğu gibi hissedemez. Bu yüzden bu türlü ihtiyaçların karşılanabilmesi, insanın iradesini kullanıp kendisini yönlendirmesiyle ancak mümkün olabilmektedir. İrade ise insanın imanı ile doğru bir orantı içerisindedir, diyebiliriz. İnsan ne kadar inanıyorsa, iradesi o kadar güçlüdür ve imanın rükünlerinden birisi olan Efendimize de işte o nispette kulak verir, dediklerini yapar, takip eder.

Evet, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), dünyaya insanlara rehberlik yapmak, onları hayra ve güzelliğe sevk edip şer ve çirkinlikten alıkoymak, cennetlerle müjdelemek, türlü türlü azaplara karşı uyarmak ve bütün insanlığa şahitlik etmek için gönderilmiştir. En büyük nasihatçı, rehber ve mürşit O'dur. Zaten O bir defasında, dinin nasihatla olan sıkı alakasını "Din nasihattir."¹ buyurarak ifade etmiştir. Dinin, din olarak kalabilmesi nasihatla mümkün olabilmektedir.

Ortada, büyük bir hakikat olarak duran İslâm dini, o dinin kutlu Peygamberi ve o dine muhatap Müslümanlar vardır. Peygamber nasihat edip misyonunu yerine getirecek, Müslümanlar o nasihatı dinleyip tutacak, böylelikle İslâm ve onu meydana getiren bütün güzellikler, solmadan, değerlerini yitirmeden bilinip pratik hayatta uygulanacaktır. Böylelikle Allah Teâlâ'nın muradı tahakkuk edecek, inananlar henüz dünyada iken cennetleri yaşamaya başlayacaklardır.

İşte Efendimiz, insanların kurtuluşu adına en önemli misyonun sahibi olarak hayatını idrak etmiştir. O, nefs-i emmareye, şeytana ve dünyanın cazibedar güzelliklerine karşı durabilmeleri için müminlere nasihat etmiş, Hakk'a vardırıran yolları göstermiş, herkesten önce de bizzat kendisi o yollarda yürümüştür.

Sözü getirmek istediğimiz bağlam, Allah Resûlü'nün rehberliği yönüdür. O (sallallahu aleyhi ve sellem), müminin iki cihan saadeti adına nelerin seslendirilmesi gerekiyorsa onları dile getirmiş, nelerin fiilen gösterilmesi iktiza ediyorsa

¹ Müslim, iman 95

onların hepsini, hem de en mükemmel manada kendi hayatında örneklendirmiştir.

Mesela O “Müslüman elinden ve dilinden diğer Müslümanların emin ve selamette olduğu kişidir.”² demiş, bu hakikati daha peygamber olmadan kendisine “*emin* dedirterek ortaya koymuştur. Allah’a tevbe ve istiğfarla yalvarıp yakarılması gerekliliğini ben bizzat yerine getiriyorum, siz de yapın, netliğiyle beyan buyurmuştur.³ “İçinde kuşku uyaran şeyleri bırak, terk et (kuşkusuz bir iklimde yaşa.), doğruluk insanın içinde itminan ve oturaklaşma hâsıl eder. Yalana gelince, burkuntudur, bulantıdır.”⁴ buyurarak insanlığı irşad ederken, kendisi ömründe bir defa bile olsun yalana müracaat etmemiş olmanın rahatlık ve sukûnetini yaşıyordu. Ona pekçok iftiralarda bulunmuşlar, ama bir kere bile olsun onu yalancılıkla itham edememişlerdi.

Verilen örneklerden de anlaşıldığı gibi Efendimiz, temsil öncelikli bir rehberlik yapmıştır. İnsanlara söylediği her şeyi evvela kendisinde uygulamış, hatta istenenin de önünde temsil etmiştir. Bundan ötürü de söylediği her söz, kalplerde yerini bulmuştur.

O, evrensel mesajın evrensel sözcüsü; ifadeleri, yönlendirmeleri, talim ve terbiyesi zaman-mekân üstü ve ötesidir. Öyle beyanları vardır ki, sadece yaşadığı zaman ve zemindeki insanlara değil, kıyamete kadar gelecek bütün insanlara ışık tutmaktadır. Bu çalışma, işte bu türe giren bir Nebvî beyanı ele almaktadır. Üzerinde durup,

² Tirmizî, *iman* 12; Nesai, *iman* 8.

³ Buhârî, *deavât* 3; Müslim, *zikir* 42.

⁴ Tirmizî, *kıyamet* 60.

şerhine çalışacağımız hadis-i şerif, içerik bakımından bütün zamanların inananlarını yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca bu hadis, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kısa ve özlü ifadelerle büyük hakikatleri dile getirdiği, dikkatleri çekip, gerekli ihtarları yaptığı hadislerden birisidir. Allah Resûlü bu hadislerinde, müminin hem dünyasını hem de ukbasını yakından ilgilendiren, dünyevi-uhrevi başarılarla vesile olan veya kayıplara yol açan gerçekleri nazarlara ve gönüllere sunmuş, hastalıkları ifade ettiği aynı anda aslında reçeteyi de takdim etmiştir.

Rehberliğiyle bütün insanlara nurlu bir hayatın yollarını gösteren Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Cabir'in rivayet ettiği hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

“Ümmetim hakkında en çok korktuğum şeyler: Göbek bağlamak, çok uyku, tembellik ve yakîn azlığıdır.”⁵

Bu çalışmada, hadisteki dört hususa geçmeden önce Allah Resûlü'nün ümmetine olan tutkusu üzerinde durulmuştur. Giriş kısmını teşkil edecek olan bu husus hayli önemlidir. Zira Efendimiz sözlerine “Ümmetim hakkında en çok korktuğum şeyler...” şeklinde fevkalade dikkat çekici bir üslupla başlamıştır. Bilindiği üzere Hz. Peygamber, getirdiği esaslara inanan ümmeti ile çok yakından ilgilidir. Adeta üzerlerine titremekte, onların sevinç ve kederlerine ortak olmaktadır. İşte bu bölümde, Efendimiz'in ümmetiyle alakalı endişeleri, korkuları, tereddütleri anlatılacak, ayrıca ümmet kelimesinin kimleri kapsadığı gibi konulara da değinilmiştir.

⁵ Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-Ummâl*, 7434. Hadis.

Birinci bölüm, hadiste nazarlara sunulan *karın büyük-lüğünü*, diğer deyişle *göbek bağlamayı* konu edinmektedir. Bu husus dünyevi-uhrevi bütün hayatı tehdit eden, yine maddi manevi birçok hastalıkları beraberinde getiren, günümüz insanının çoğunu pek yakından ilgilendiren ve hadiste anlatılan diğer problemlerin de kaynağı bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde ifade edilenlerin yanında gaflet, dinî mesuliyet ve israf gibi hususlar üzerinde de durulmuştur.

İkinci bölümde *çok uyumak, uykunun devamlısı olmak* konusu ele alınacaktır. Normalden fazla uyumak, mümini dünyaya ve ukbaya bakan hedeflerine ulaşmaktan alıko-yan, büyük bir engel haline gelebilmektedir. Bu bölüm bu mevzua yoğunlaşmış ayrıca zamanın kıymeti ve boş vakit gibi konulara da temas etmiştir.

Üçüncü bölümün mevzuu, bütün çağrışımlarıyla *tembelliktir*. Peygamberimizin dahi kendisinden Allah'a sığındığı tembellik, uykunun yaptığı tahripten daha fazlasını yapan çok zararlı bir alışkanlık, çok kötü bir huydur. Aynı zamanda hayatı monotonlaştıran, yaşama sevincini kaybettiren, insanın maddi manevi küflenmesine sebep olan bir yanı da vardır. Çalışmak, insanı her yönüyle taze tutarken, tembellik paslanmanın kaçınılmaz sebebi olmaktadır. Yine bu kontekste, irade ve sabır gibi konulara da yer verilmiştir.

Son bölüm *yakîn ve yakîn azlığı* hususuna yoğunlaşmıştır. Hakkında korkulup endişe duyulan bu hususa Efendimiz, ifadelerinin en sonunda yer vermiş, böyle yaparak onun tehlikesine ayrı bir vurguda bulunmuştur. Yakîn,

şeksiz şüphesiz kesin bilgi, kuvvetli iman gibi manalara gelmekte olup, müminin ruhanî seyahatinde gittikçe yükselen bir ufuk olarak durmaktadır. Yakîn azlığı ise pratik hayata dünyevîleşme, ibadetlerde gevşeklik, ölüm ve ötesini umursamama gibi tezahürlerle yansımaktadır. Bu son bölüm bu hususlar üzerinde durmakla birlikte, yakîni elde etme yolları gibi konulara da yer vermektedir.

Bu küçük ve mütevazî çalışmadaki niyazımız herkesin niyazı olan Rıza-yı İlahîye mazhariyet, müminlerin gönüllerine küçücük bir manevi heyecan katkısı ve şefaati uzma sahibi Yüce Zat'a (sallallahu aleyhi ve sellem) layık ümmet olabilme ümididir.

Mehmet Yavuz Şeker

İstanbul, 2012

GİRİŞ

PEYGAMBERİMİZ VE ÜMMETİ

PEYGAMBERİMİZ VE ÜMMETİ

Ümmet Kimdir?

Ümmet kelimesi e-m-m kökünden gelen çoğul bir isimdir. Hem lügat manaları ve hem de dinî terminolojide kazandığı anlamlarla Kur'ân'da 64 yerde geçmektedir.

Bu kelimenin en önemli sözlük anlamlarından birisi “din” dir. Kur'ân, Hak dine de, bâtıl dine de ümmet demiştir:

“İşte sizin bu dininiz bir tek dindir. Rabbiniz de Ben'im. Öyle ise yalnız Bana ibadet edin!” (Enbiya, 21/92)

“Hayır! Ne bilgileri var, ne kitapları! Sadece şöyle derler: “Biz babalarımızı bir dine bağlanmış gördük. Biz de onların izlerinden gidiyoruz.” (Zuhruf, 43/22)

Bu âyetlerde geçen ve din olarak meali verilen kelimeler, Kur'ân'da ümmet kelimesi ile ifade edilmiştir. Ayrıca; *“Eğer Rabbin dileyseydi, bütün insanları hakta ittifak eden*

bir tek ümmet yapardı.” (Hud, 11/118) âyetindeki ümmet kelimesi de din olarak anlaşılmış ve “Eğer Allah isteseydi, bütün insanlar hak din, tevhid dini olan İslâmiyet üzere olurlar, ihtilaf etmezlerdi.” şeklinde yorumlanmıştır.

Ümmet kelimesi “cemaat”, “grup” ve “topluluk” manalarına da gelmektedir. Kur’ân’da, inansın veya inanmasın, kendilerine peygamber gönderilen insanlar bu isimle anılmışlardır: *“Hak Teâlâ: ‘Girin bakalım sizden önce gelip geçen cin ve insan topluluklarıyla beraber ateşe!’ buyurur. Her ümmet oraya girdikçe, yoldaşına lanet eder...”* (A’raf, 7/38) âyetinde inanmayanlar, ümmet olarak tanımlanmıştır.

Ümmet kelimesi hayvanlarla alakalı “cins” ve “grup” manasında da kullanılmış, bu bağlamda Allah Resûlü, karıncaların ve köpeklerin de birer ümmet olduklarını bildirmiştir.⁶ Bu açıdan, zikredilen hayvanların da Allah Resûlü’nün ümmeti olduğu yaklaşımına sahip olmak fevkalade yanlış olur. Zira Efendimiz kelimenin dinî ıstılahtaki manasını değil, sözlük anlamını kullanmıştır. Hadislerde ayrıca ümmet kelimesi “cemaat”, “bir peygambere uyan insanlar”, “İslâm toplumu”, “kendilerine peygamber gönderilmiş insanlar” manalarında da kullanılmıştır. Bu kelime, sözlük anlamı itibarıyla yol, belirli bir vakit, sima, boy, taat⁷ gibi manalara da gelmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken asıl mevzu, ümmet kelimesinin dinî terminolojideki yüklendiği manadır. Hazreti Peygamber’in gelişinden sonra, artık bütün insanların muhatap olacakları hak din İslâm, hak peygamber

⁶ Müslim, *selam* 148; Ebû Dâvûd, *edâhi* 22.

⁷ İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, “emm” mad.

de O'dur. Bundan ötürü Peygamberimiz, kıyamete kadar gelecek bütün insanların peygamberidir. Bu açıdan "Ümmet-i Muhammed" ifadesinin genelde sadece inananlar, bazen de mümin kâfir bütün insanlar için kullanılabileceğini söyleyenler olmuştur. Zaten Efendimize inanan, O'nun davetini kabul eden müminlere "ümme-i icabet", yaşadığı dönemde tek hak din İslâm olduğu için, onun davetine muhatap olan gayrimüslimlere de "ümme-i davet" denmiştir. Bir başka deyişle ümme-i icabet, Efendimiz'in davetine icabet edenlere, ümme-i davet de, davet edilmesine rağmen henüz icabet etmeyen insanlara verilen addır.

Her ne kadar ifade edilmeye çalışılan kategoriler, bir yönden doğru olsa da, Muhammed ümmeti denilince ilk akla gelen şüphesiz müminlerdir. Kur'ân bu manadakî ümme kelimesini defalarca kullanmıştır. Bazı âyetleri örnek olarak burada zikredebiliriz:

"Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Bizi, yalnız Sana boyun eğen müslüman kıl. Soyumuzdan da yalnız Sana teslimiyet gösteren bir Müslüman ümme yetiştir..." (Bakara, 2/128)

"Ve işte böylece Biz sizi örnek bir ümme kıldık ki, insanlar nezdinde Hakk'ın şahitleri olasınız ve Peygamber de sizin hakkınızda şahit olsun." (Bakara, 2/143)

"Yarattıklarımız içinde, daima Hakka giden yolu gösteren ve onunla adaleti gerçekleştiren bir ümme vardır." (A'raf, 7/181)

Hazreti Peygamber'e ait bazı hususiyetleri burada zikretmek, O'nun ümmetine olan bakış açısını göstermesi yönüyle önemlidir. Bu yüzden burada bazı başlıklar hâlinde

Efendimiz'in şefkati üzerinde durulmuş ve hayatından örnekler verilerek, konu zihinlere yaklaştırılmıştır.

Dinin Özündeki Şefkat ve Kolaylık

Sonsuz merhamet sahibi Allah Teâlâ'nın insanlara gönderdiği en son dinin özünde şefkat ve kolaylık vardır. Bir başka deyişle, dinin hükümleri merhamet yö-rüngelidir. Cenab-ı Hak, İslâm'ı -hâşâ- insanlar altında kalıp ezilsinler diye değil, bilakis yaşamak sûretiyle, iki cihan saadetini kazansınlar diye dünyaya yerleştirmiştir. Bizzat Efendimiz “Ben kolay bir hanif (tevhid) dini ile gönderildim.”⁸ buyurarak bu hakikate dikkatleri çekmiştir. “Dinde insanın gücünü, takatini aşan yükümlülükler yoktur.” kaidesi de aynı hakikatin bir başka üslupla ifadesidir. Hâsılı, İslâmiyet herkesin kolaylıkla yaşayıp hükümlerini rahatlıkla tatbik edebileceği enginlik ve esneklikte tezahür eden güzellikler mecmuasıdır.

Dinin özündeki bu kolaylık, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) insanlara yönelik davranışlarında da belirleyici rol oynamıştır. Kendisi saatlerce nafie namaz kılar fakat insanlara namaz kıldırırken kısa tutardı. Teravîh namazının farz olacağı endişesiyle bu namazını tek başına eda etmişti. Haccı anlatırken birisi “Her sene mi hac yapacağız?” diye sorunca ses çıkarmamış, soru üç defa tekrar edilince yılda değil, ömürde bir defa farz olduğunu ifade buyurmuştur. Sonra da “Eğer evet deseydim her sene hac yapmanız farz olacaktı ve siz de buna güç

⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/266; Taberânî, *Mucemü'l-Kebîr*, 8/222.

yetiremeyecektiniz.“ demişti. Ümmetinin altından kalkamayacağı bir hükmün farz kılınmasını istememişti.⁹

Efendimiz temizliğe çok önem verir ve bunu teşvik ederdi. Bu çizgide O, dişlerine de çok özen gösterirdi. Misvağı çok sever, yanından ayırmaz, namaza başlarken dişlerini misvaklardı. “Eğer ümmetime zorluk vereceğimden çekinmeseydim, her namazın başında onlara misvak kullanmalarını emrederdim.”¹⁰ buyurarak da bu hususa dikkatleri çekmişti. Eğer emretseydi misvak kullanmak da abdest gibi namazın farzlarından birisi olacaktı. Allah Resûlü, ümmetini zora koşma endişesini taşıdığından dolayı böyle bir emirde bulunmamış, böylelikle dişleri misvaklamak sünnet olarak dindeki yerini almıştır.

Efendimiz, dinin yerleştirilmesinde o kadar söz sahibi idi ki; O isteseydi, teravih namazı kılmak, her sene haccetmek ve namaza başlarken misvak kullanmak farz olacaktı. Allah Resûlü, ümmetine olan şefkatinden ötürü bu emirleri vermemiş, böylece müminlerin İslâmiyeti kolayca yaşama-larının önünü açmıştı.

Daha önce de değinildiği üzere Hazreti Peygamber iman eden müminlerin üzerlerine adeta titrerdi. Onlara ait mutluluk veya acı, onlardan önce Efendimize gelirdi. O, ashabının sevinçleriyle sevinir, onların acı ve kederlerini onlar kadar kendi vicdanında yaşırdı.

Cenab-ı Hak, kendi isimlerinden olan Raûf ve Rahîm isimlerini Efendimiz’e nispet ederek O’nun şefkat ve merhametine dikkatleri çekmiştir.

⁹ Müslim, hac 412; Nesâî, menâsik 1.

¹⁰ Buhârî, cum’a 8; Müslim, tahare 42.

Elmalılı Hamdi Yazır bu âyetle alakalı şu yorumu yapmıştır:

“Yemin olsun ki, size hakikaten bir resûl geldi. Öyle bir resûl ki sizden biri, kendi içinizden, kendi cinsinizden, melek değil, beşer cinsinden, aslı ve nesebi belli, Arabî ve Kureyşî, Harem ehlinde, sizin sıkılmanız O’na ağır gelir, gücüne gider. Yani, azap görmeniz şöyle dursun, bir takım zahmete, sıkıntıya uğramanız bile O’nu üzer, son derece rahatsız eder. Yahut sizi sıkın, zorunuza giden şeyler beşeriyet icabı O’nu da üzer, O’nun dayanma gücü ve metin görünüşü, sıkıntılara göğüs germesi üzülmeyeceğinden değil, peygamber oluşundandır... Bir resûldür ki azîzdür; büyük izzeti vardır. Sizi sıkıntıya sokan şeyler O’nun aleyhine olur, O’na ağır gelir. O yüksek izzet sahibi peygamber, kendi cinsinin evlatlarının zor durumda kalmasına razı olmaz. Sizin cinsinizden olması ve izzet sahibi bulunması sebebiyle bütün dertlerinizi ve kederlerinizi yüreğinde duyar, acınızı hisseder. Üzerinize düşkündür, size karşı pek hırslıdır. *“(Ey Muhammed) Sen onların hidayete ermelerini büyük bir hırs ile istesen de şunu bil ki Allah, dalalette bıraktığı kimselere hidayet etmez. Onlara yardım eden de bulunmaz.”* (Nahl 16/37) âyetinde de işaret buyurulduğu üzere hidayet ve iyiliğimize, faydanıza, hayrınıza hırslıdır. Üzerinize toz kondurmak istemediği gibi, sizi mutluluğun zirvesine erdirmek, selamete çıkarmak, cennete ve rıdvana kavuşturmak için bütün hırsıyla ve var gücüyle uğraşır. Üstelik O’nun merhameti yalnızca Kureyş’e, Arab’a, şu veya bu kavme değil, hangi kavimden olursa olsun bütün müminleredir ki, O Raûftur. Re’feti çok fazladır, yani gayet

ince bir şefkati ve derin bir merhameti vardır. Rahîmdir. Fitraten, doğuştan, yaratılıştan, Allah tarafından pek ziyade merhametlidir. Günahkârlara bile acır.¹¹”

Efendimiz bir defasında, kendisi ile ümmeti arasındaki münasebeti “Benimle sizin misaliniz, ateş yakan bir adamın misali gibidir ki; hemen pervaneler, kelebekler o ateşin içine düşmeye başlarlar. O bunları kovar. Ben de ateşten korumak için sizin eteğinizden tutuyorum. Halbûki siz elimden kaçıyorsunuz.”¹² diyerek ifade etmiştir.

Bu hadislerinde Allah Resûlü ümmetini ateşten, Allah’ın azabından korumak için elinden geleni yaptığını; buna mukabil insanların kendilerini ateşe attıklarını; Allah’ın azab ve gazabını netice verecek işler yapmaktan bir türlü vazgeçemediklerini ifade etmektedir. Hadisteki “Ben de ateşten korumak için sizin eteğinizden tutuyorum. Halbuki siz elimden kaçıyorsunuz.” üslubunun tercih edilmesi çok manidardır. Efendimiz, meramını ifade ederken seçtiği bu ifade tarzıyla sitem etmekte ve adeta şunları söylemektedir: “Hak yoluna çağıran bir davetçi, yolunuzu aydınlatan bir kandil, bir ışık kaynağı olarak ben var gücümle sizlere karşı vazifemi yapıyorum. Cenneti ve içindekileri müjdeliyor, cehennem ve içinde barındırdıklarına karşı da sizi uyarıyorum. Nasıl yaşamanız gerektiğini bizzat kendi hayatımda misallendiriyorum. Kurtuluşunuz için adeta çırpınıyorum. Sizin ellerinizden ayaklarınızdan, yakalarınızdan paçalarınızdan tutup ateşe düşmenize mani olmaya çalışıyorum. Lakin sizler

¹¹ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 4/433, 434.

¹² Buhârî, *rikâk* 26; Müslim, *fedâil* 17-19.

beni dinlemiyorsunuz. Ellerimden avuçlarımdan kayıyor, itikatta ve/veya amelde problemler yaşıyor, cehenneme giden çamurlu yola saplanıyor, Kur’ânî çizgiden sapıyor ve kendinize yazıklar ediyorsunuz.”

“Hiç şüphesiz ben size bir babanın evlatlarına olan durumu gibiyim.”¹³ buyuran Efendimiz gerçekten de hep insanlığa örnek, onları felaha erdirmeye yönelik, müşfik ve kurtarma edalı, fayda yörüngeli, hikmet buudlu hareket etmiş, hep pozitif ve müspette kalmış, başka türlü hiç olmamıştır.

Şimdi aktaracağımız olay da Efendimiz’in çizgisinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır:

Yeni müslüman olmuş birisi Efendimiz’in yanına geleerek O’ndan yardım talep etmişti. Allah Resûlü adama bazı şeyler vermesine rağmen, o hoşnutsuzluk izhar edip edep sınırlarını zorlayınca, Efendimiz’in arkadaşları o şahsın üzerine yürümüş ve saygısızlığını cezalandırmak istemişlerdi. Fakat Peygamberimiz onlara mani olmuş ve başka şeyler de verip o adamı memnun etmişti. Sonra da ashabına dönüp şöyle buyurmuştu: “Benimle bu köylünün durumu kaçan bir deve ile sahibinin durumu gibidir. İnsanlar devenin peşinde koşmuş, hep beraber onu yakalamaya çalışmışlardır; ama deve kalabalıktan daha çok ürkmüştür. Sonunda deve sahibi ‘Devemi benimle başbaşa bırakın. Ben onu sizden daha iyi bilirim, ona karşı sizden daha yumuşak davranırım.’ diye seslenmiş; eline bir tomar ot alarak ona ön tarafından yavaş yavaş yaklaşmış ve sonuçta devesini sakinleştirerek boynuna zimamı vuruvermiştir. Eğer siz de

¹³ Ebû Dâvûd. *taharet* 4; *Beyhakî, Sünen-i Kübra*, 1/91.

o adamı bana bırakmasaydınız, onu ateşe atmış olurdu-
nuz. Benimle ümmetimin arasına girmeyin, ashabımı bana
bırakın.”¹⁴

Peygamber Efendimiz hata, kusur ve zaafılara şefkatle
yaklaşır, akıl ve mantığa hitap ederek irşad ederdi. Normal
şartlarda kızılacak, rahatsız olunacak hususlarda bile O,
hep yapıcı ve şefkat yörüngeliydi. Hilm, Allah Resûlü 'ne
verilmiş bir altın anahtar durumunda idi. O, bu anahtarla
pek çok gönlü açmıştı. Eğer O'nun bu hilmi olmasaydı, pek
çok hazımsız gönül bir kısım sertliklerle karşılaşacak ve şim-
di olduğunun aksine, kimileri İslâm'a cephe alacak, kimile-
ri de belki bir hisle O'ndan uzaklaşacaktı. Ancak hiç böyle
olmamış, Efendimiz'in şahsına rahatsızlık duyup İslâm'a
girmeyen herhangi bir kimseyi kitaplar yazmamıştır.

Şu örnekler de konumuzla doğrudan ilgilidir. Bir de-
fasında birisi gelmiş, mescide bevletmişti. Ashab Efendi-
lerimiz rahatsızlıklarını izhar etmeye başlayınca Efendimiz
hemen onları durdurmuş, “Üzerine bir kova su döküve-
rin.” demiş sonra da “Siz zorlaştıracı olarak değil, kolay-
laştıracı olarak gönderildiniz.”¹⁵ buyurmuştu. Bir başka de-
fasında da huzuruna gelen bir genç, gayr-i meşru bir iliş-
ki için Efendimiz'den izin istemişti. Bu iş için izin istemek
gerçekten hiç duyulmamış, çok ayıp bir şeydi. Zina için
Peygamberden hiç izin mi istenirdi! O anda orada bulu-
nanlar böyle bir talebe farklı şekillerde reaksiyon göster-
mişlerdi. Allah Resûlü ise önce susmuş, sonra da o genci
yanına çağırarak, dizlerinin dibine oturtmuş ve onu ikna

¹⁴ Kadı İyaz, *Şifa-i Şerif*, 1/124-125.

¹⁵ Buhârî, *uvudü* 63; İbn Mâce, *tahara* 78.

etmişti. İkna ederken de onun aklına ve gönlüne birden hitap etmiş, böyle bir çirkinliğin kendi annesine, kız kardeşine, halasına, teyzesine yapılmasına kendisinin razı olup olmayacağını sormuş, her sorusuna “Hayır istemezdim, razı olmazdım.” cevabını alınca da, ellerini kaldırıp ona dua etmişti. Bu genç bu hadiseden sonra Medine’nin en iffetli gençlerinden biri olmuştu.¹⁶

Bir başkası, dağıtılan ganimetten memnun olmayınca Efendimiz’in cübbesini çekmiş, cübbesinin yakası, Efendimiz’in boynunu tahriş etmişti. O şahıs bununla da kalmamış “Yaptığın bu paylaştırmada adaletli davranmadın.” deme küstahlığında da bulunmuştu. Bu an, yerlerin ve göklerin titrediği andı. Allah Resûlü “Ben de adaletli olmazsam kim adaletli olabilir! Eğer Ben âdil olmazsam haybet ve hüsrana uğradım, kaybettim demektir. Allah, Musa’ya merhamet etsin. O, benden daha ağır sözler duydu da sabretti.” buyurdu.¹⁷

Uhud savaşında, 79 tane ashab efendimiz şehadet mertebesine yükselirken, Efendimiz’in de başı yarılmış, dişi kırılmış, kanlar içerisinde kalmıştı. Yakalasalar O’nu da bir kaşık suda boğacaklardı. Ama Şefkat Peygamberi eliyle yüzündeki kanları siliyor ve “Allahım! Kavmimi affet. Çünkü onlar bilmiyorlar.”¹⁸ niyazıyla onlar için merhamet dileniyordu. Beddua edilecek yerde, af ve mağfiyet için onlar adına Allah’a teveccüh ediyor ve niyazda bulunuyordu.

¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/256-257; Taberânî, *Mucemu’l-Kebir*, 8/162.

¹⁷ Buhârî, *menakıb* 25; *edeb*, 95; Müslim, *zekât* 142, 145.

¹⁸ Buhârî, *enbiya* 54; Müslim, *cihad* 104, 105.

Uhud Savaşının kaybedilmesi, sebepler planında, Ayneyn tepesine yerleştirilen okçuların yerlerinde durmasından kaynaklanmıştı. Ne olursa olsun yerlerini terk etmemeleri için, Allah Resûlü onlara çok ciddi ikazlarda bulunmuştu. Ama onlar savaşın kazanıldığını zannedip yerlerinden ayrılmışlardı. Bunu gören düşman, tepenin etrafından dolaşıp Müslümanları iki ateş arasında bırakmıştı. Müslüman saflardaki çatırdama bu hengamede meydana gelmiş, savaş, Müslümanların aleyhine neticelenmişti. Bu gibi durumlarda “Emrimizi dinlemediler, bak ne oldu!” gibilerinden sözler sarfetmek bir insanın en kolay yapacağı işti. Ama Efendimiz hayatının sonuna kadar bir defa dahi okçular aleyhine söz söylememişti.

Uhudsavaşı münasebetiyle nazil olan şu âyet, Efendimiz’in durumunu bilme adına çok manidardır: *“O vakit, Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için duada bulun! (Umuma ait) işlerde onlara danış. Artık kararını verdiğin zaman da, Allah’a dayanıp güven! Çünkü Allah, kendisine tevekkül olanları sever.”* (Al-i İmran, 3/159)

Efendimiz Tam Bir Zerafet ve Nezaket İnsanıydı

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Allah’tan bir rahmet eseri olarak, insanlara karşı şefkat ve mürüvvetten ayrılmıyordu. O’nun bu zerafet ve nezaketi idi ki, etrafındaki insanları kendisine bağlıyor, ashabı da, böyle bir Peygambere karşı yanlışa düşmemek, hatanın en küçüğüne bile

girmemek, saygı ve hürmette kusur etmemek için adeta çırpınıyorlardı.

Efendimiz, kendi zatına yapılan yanlışlık ve kusurlara karşı her zaman af ve müsamaha ile mukabelede bulunurdu. Hiç kimseyle şahsî bir problemi olmazdı. O'nun söz, tavır ve davranışlarından rahatsız olduğu için İslâmiyete uzak durmuş bir tek insan yoktu. Bilakis O, gerek sûret denilen dış görüntü ve gerekse sîret denilen ahlak güzelliği açılarından eşsiz idi. Etrafındaki insanlar O'na hayran olur, O'nun insanı büyüleyen atmosferine çarpılır, o atmosferden ayrılmak istemezlerdi. Şimdi zikredeceğimiz iki olay, Allah Resûlü'nün kendi şahsına yapılan hataları nasıl affettiğini göstermesi bakımından çok önemli ve şayanı dikkattir.

Efendimiz'in hanımlarından Hz. Aişe'ye iftira atılmıştı. Fitne ateşi bütün Medine'yi yangın gibi sarmıştı. Nifağın zirve yaptığı bu olaya bazı Müslümanlar bile kanmış, iftiraya alet olmuşlardı. Bu iftira ateşinin alevleri, Efendimiz başta olmak üzere bütün Müslümanları yakıyordu. Kendisine yapılan iftirayı sonradan öğrenen Hz. Aişe hastalanmış, maddî manevî rahatsızlanmıştı. Herkes ağır bir imtihan sürecindeydi. Yaklaşık bir ay kadar devam eden bu süreç, Yüce Allah'ın Hz. Aişe'yi aklayan âyetleri göndermesiyle son buldu. Kur'ân: *"O iftirayı çıkaranlar, içinizden küçük bir gruptur. Siz o iftirayı kendi hakkınızda fena bir şey sanmayın. Bilakis o sizin için hayırlıdır. O iftiracılara gelince, onlardan her birinin, kazandığı günah nispetinde cezası vardır. Bu yaygarının elebaşılığını yapan şahsa ise cezanın en büyüğü vardır..."* (Nur, 24/11-17) diyerek, Aişe validemizin iffet ve masumiyetini tescillemiş oldu.

Bu yaygaranın elebaşısı Abdullah b. Ubeyy idi. Aradan yıllar geçmiş, bu adam ölmüştü. Kendisi münafıkların başı olan bu adamın çok samimi Müslüman bir oğlu vardı. Babası öldüğünde Efendimiz'e gelmiş ve O'nun elbisesini babasına kefen olarak kullanmak için istemişti. Efendimiz'in hanımına iftira eden, iftira etmek suretiyle Efendimiz'i, ailesini ve bunlarla birlikte aslında İslâmiyeti yıpratmaya çalışan bir adam ölmüş, Allah Resûlü'nden de böyle bir adama kefen olsun diye elbisesi istenmişti. Peygamberimiz hiç tereddüt etmeden cübbesini çıkardı ve bu münafık adamın mümin oğluna verdi. Hiç rahatsızlık izhar etmedi. Efendimiz, her zaman olduğu gibi, burada da kendisi gibi davranmıştı. Böylelikle O, halis müslüman olan oğlunun gönlünü bir kez daha kazanmış, olayı uzaktan izleyen münafıklara da pozitif mesajlar göndermişti. Efendimiz, bu münafığın cenaze namazını kıldırma ricasını bile kabul etmiş, fakat ebedî ölümle ölen bu insanların cenaze namazlarını kıldırmasının uygun olmadığını bildiren âyet (Tevbe, 9/84) nazil olunca geri çekilmişti. Yani Allah Resûlü, kendi ailesine zina iftirasını atmış bir insana bile işte böyle muamele etmiş, insanların kurtuluşları için kendini hiç düşünmemişti.¹⁹

Vermek istediğimiz ikinci örnek, Mekke'nin fethi ile alakalıdır. Bilindiği üzere Allah Resûlü ve Müslümanlar Mekke'de bunalınca Medine'ye hicret etmişlerdi. 8 yıl sonra, Mekkeli müşrikler Müslümanlara yaptıkları anlaşmayı bozunca Mekke'nin üzerine yürümek kaçınılmaz hale geldi. Hazırlıklar yapılmış, ordu harekete geçmiş ve Mekke ebediyyen putlardan ve şirkten temizlenmek üzere

¹⁹ Buhârî, *cenâiz* 23; İbn Mâce, *cenâiz* 31.

fethedilmişti. Efendimiz doğup büyüdüğü ve çok sevdiği memleketi Mekke'ye muzaffer bir komutan olarak girmişti. Bütün Mekkelilerin, Kabe'nin etrafında toplanmalarını emretti. Bu insanlar Efendimize, Müslümanlara ve aslında İslâmiyet'e hayat hakkı tanımayan, onları yok etmek için ellerinden geleni ardına koymayan putperest müşriklerdi. Allah Resûlü onlara "Benden nasıl bir muamele bekliyorsunuz?" diye sordu. Onlar "Sen kerim oğlu kerimsin. Senden ancak kerem beklenir." dediler. Bunun üzerine Efendimiz onlara Hz. Yusuf'un kardeşlerine dediği gibi dedi: "Bugün size kınama yoktur. Allah sizi affetsin. O En merhametli olandır. Gidin, hepiniz serbestsiniz."²⁰

Allah Resûlü burada da kendisi gibi davranmış, Mekke ile beraber gönülleri de fethetmiş, kitleler halinde İslâmiyete girişlerin başlamasına vesile olmuştu.

Efendimiz ve Ümmeti İçin Duası

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ümmetinin dünyada mesut olabilmesi için elinden geleni yapmış, adeta çırpınmıştı. Ama O'nun çırpınışları sadece dünyevî saadeti temin için değildi. O, müminlerin ölüm ötesinde gerçek huzur ve mutluluğa ulaşabilmesi için de var gücüyle çalışmıştı. Bu noktada O'nun yaptıklarından birisi de dua idi. Allah Resûlü her yeri geldiğinde ümmetinin iki cihan selameti, af ve mağfireti için dualarla Cenab-ı Hak'ka yönelirdi. Bu yönelişlerinden birisinde Hz. İbrahim'in duası olan "*Ya Rabbî! Doğrusu onlar (putlar) insanların*

²⁰ İbn Hişam, *Sire*, 4/55; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 4/344.

çoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana tâbi olursa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, o da Senin merhametine kalmıştır. Şüphesiz Sen Gafûrsun, Rahîmsin.” (İbrahim, 14/36) mealindeki âyet ile Hz. İsa’nın duası olan “Ya Rabbî! Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Sen’in kullarıdır. Ama eğer affedersen, Aziz, Hakîm, üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi ancak Sen’sin!” (Mâide, 5/118) mealindeki âyeti tekrar tekrar okumuş, ellerini kaldırıp “Allahım, ümmetim! Allahım, ümmetim!” diye yalvarmış ve ağlamıştı. Allah Teâlâ Hz. Cebrail’i çağırarak “Git, Hz. Muhammed’e selam söyle ve sor bakalım niçin bu kadar üzgün ve mükedder.” deyince Cebrail (aleyhisselam) derhal Allah Resûlü’nün huzuruna gelmiş, Allah’ın selamını iletmış ve niçin bu kadar üzgün olduğunu sormuştu. Efendimiz, ümmetiyle alakalı kaygı ve korkularından dolayı bu halde olduğunu söyleyince, Hz. Cibril hemen Yüce Allah’ın huzuruna varıp sorunun cevabını aktarmıştı. Bunun üzerine Hz. Allah “Ey Cebrail! Muhammed’e git ve O’na de ki: “Biz seni ümmetin hakkında razı edeceğiz, seni asla kederlendirmeyeceğiz.” buyurmuştu.²¹ Allah Teâlâ elbette her şeyden haberdardı. Efendimiz’in hüznü ve korkularının sebebini de tabii ki biliyordu. Ama herhalde bu karşılıklı selam ve soru cevap faslının kıyamete kadar bilinip, üzerinde fikir mütalaası yapılmasını murad ettiği, Habibullah’ın ümmetine olan şefkatinden dolayı nasıl dua dua yalvarıp yakardığı bilinsin diye O, böyle bir haber verme şeklini tercih buyurmuştu.

²¹ Müslim, *iman* 346.

Bu hadisteki Allah’a ait olan “Ümmetin hakkında seni razı edeceğiz.” ifadesi çok önemlidir. Anlaşılan o ki, Cenab-ı Hak hiçbir konuda istemediği gibi, Efendimiz’in ümmetiyle alakalı olarak da üzülmelerini istememekte; bilakis O’nun her halükarda memnun ve razı olmasını murad buyurmaktadır. Bu, ümmetinin günah ve isyanları söz konusu olsa bile böyledir. Duha sûresi 3. âyet de üzerinde durduğumuz konuyu destekler mahiyettedir: “Elbette Rabbin sana ileride çok ihsanda bulunacak, ta ki sen razı olacaksın.” buyurulmaktadır. Bu âyette, Efendimize yapılacak ihsan ve O’nun razı olması, O’na verilecek olan şefaât hakkı olarak yorumlanmıştır. Zira ümmetine böylesine yakın ve alakadar olan bir Peygamberin, başka değil, sadece ümmeti affedildiği takdirde razı ve hoşnut olacağı aşîkardır. Bu bağlamda Selef-i Salihîn “Kur’ân’da en ümit verici âyet budur, zira kendisine ümmet olma şuur ve şerefini taşıyan kimseler kurtulmadıkça, Efendimiz’in razı olması düşünülemez.” demişlerdir.²²

Müstecab Dua ve Ümmetin Kurtuluşu

Hazreti Peygamberin ümmetine olan yakın alakasını ifade adına zikredeceğimiz son husus, O’nun kabûlü kesin olan bir duasını ümmeti hakkında kullanmak için ahirete saklamasıdır. Bunu anlatan hadiste şöyle denmektedir:

“Her peygamberin kabulü kesin olan (müstecap) bir duası vardır. Her peygamber o duayı yapmada acele etti

²² Kurtubî, Duhâ sûresi

(dünyada kullandı). Ben ise bu duamı kıyamet günü ümmetime şefa'at olarak kullanmak üzere (ahirete) sakladım. Ona inşallah, ümmetimden Allah'a şirk koşmadan ölenler nail olacaktır.”²³

Bu nebevî beyan, Efendimiz'in ümmetine karşı duyduğu şefkat ve merhametini, onları ne kadar düşündüğünü net bir şekilde ifade etmektedir. Allah Resûlü'nün bu ifadelerinden, O'nun, ümmetini kendisine tercih ettiği sonucu rahatlıkla çıkartılabilir. Zira O, elinde kabulü muhakkak olan bu duayı peygamberlik vazifesinin kâmil en edası veya dünyevî imkânlarının artması gibi hususlar için kullanmamış; bilakis, ümmetinin en çok ihtiyaç duyacağı şey için saklamıştır.

Ümmet-i Muhammed içerisinde Efendimiz'in şefaati-ne en çok muhtaç olacak olanlar ise şüphesiz günahkâr müminler olacaktır. Onların, günahları sebebiyle hepten ümitsizliğe düşüp, inanç noktasında kaybetmemeleri elbette çok önemlidir. Zira ümitlerini bütünüyle kaybedenler, sadece imansız insanlardır. Âlemlere Rahmet Efendimiz *sallallahu aleyhi vesellem*, inananların günahları sebebiyle mutlak yeise düşüp ebedi bir kayba uğramamaları için onların da ellerinden tutmuş ve şefaatinin çerçevesinin genişliğini “Şefa'atım, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.”²⁴ üslubuyla ifade buyurmuştur.

Bu ifadelerden, “Nasıl olsa günahkârlar bile şefaate mazhar olacaklarmış.” deyip, günahlara karşı bir gevşeklik ve umursamazlık içerisinde girmek fevkalade yanlıştır.

²³ Buhârî, *deavât* 1; Müslim, *iman* 334.

²⁴ Tirmizî, *kıyamet* 12.

Bu, dinin ruhunu anlamamakla eşdeğerdir. Konuya şöyle yaklaşmak zaruridir: Mümin, irade ve sabrıyla dinî hayatını örgüler. Emir ve yasaklara riayet eder. Günaha açık yanlarını kapamaya çalışır. Maneviyatını geliştirmeye, salih bir insan olmaya gayret eder. Ama bütün bunlarla beraber, günaha düşüp fıtratıyla zıtlşırsa o takdirde de hemen mağfirete erme ümidiyle dergah-ı İlahîye yönelir. Günahlarının affedilip edilmediğini bilemediği için de kendini hep günahkâr ve mücrim bilir. Zikredilen hadisi duyunca ümitlenir. Günahlarını hatırlayınca endişelenir. Ümit ile korku arasında -ki takınılması istenilen bir tutumdur- hayatını geçirir.

Efendimiz bir başka hadislerinde, kıyamete ait bir tabloyu nazarlara sunarken, müminlerin gönüllerine hem ümit, hem de endişe saçmıştır:

“Sizin başkasında olmayan bir alametiniz olacak. Sizler yanıma, alın ve abdest uzuvlarında abdestin eseri olan bir nurla geleceksiniz. Ancak sizden bir grup benden engellenecek, onlar bana ulaşamayacaklar. Ben “Ey Rabbim onlar benim ashabım, onlar benim ashabım.” diyeceğim. Ama bir melek bana cevap verip “Senden sonra onlar, ne bidatlar ortaya çıkardılar biliyor musun?” diyecek. Ben de: “Benden sonra dinde değişiklik yapanlar benden uzak olsun, uzak olsun.” diyeceğim.”²⁵

Görüldüğü üzere bu Nebevi beyanda Müslümanların teşkil edeceği iki gruptan bahsedilmektedir. Bunların ilki abdest uzuvlarındaki nuranilikten ötürü dikkatleri çeken ve Allah Resûlü tarafından tanınan abdestli namazlı

²⁵ Müslim, *taharet* 37.

insanlardır. Bu insanlar mahşer günü inananların buluşma yeri olan Kevser'in yanında toplanmak üzere yapılan çağrıya kulak verecek ve Allah'ın izniyle orada toplanacaklardır. Fakat yine inananların teşkil ettiği başka bir grup ise engellenecek, Hz. Peygamber'e bir türlü ulaşamayacaklardır. Onların bu fena halini gören Efendimiz *sallallahu aleyhi vesellem* telaşa kapılıp Allah Teâlâ'ya seslenecek, onların da kendisine ulaşabilmeleri için yalvarıp yakaracaktır. İşte tam o anda kendisine, o insanların çok fenalık yaptıkları, dolayısıyla kendisine varmaya layık olmadıkları ifade edilecek. Efendimiz de o tür bidat ehli insanların kendisinden uzak olmasını niya edip ilahi adalete sığınacaktır.

Bizim burada vurgulamak istediğimiz mevzu, Allah Resûlü'nün ümmeti için mahşer gününde bile elinden geleni yapmaya çalışacağı hakikatidir. Evet, O herkesin kendi başını kurtarma telaşına düştüğü hengamede bile, Müslümanların kurtuluşu için didinecek, ümmetini burada unutmadığı gibi, ötelerde de unutmayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARIN BÜYÜKLÜĞÜ

KARIN BÜYÜKLÜĞÜ

Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmeti hakkında endişe ettiği hususların başında “karın büyüklüğü” gelmektedir. Bu, ÖNSÖZ’de de değinildiği üzere maddi-manevi hayatı tehdit eden, günümüz insanının pek çoğunu yakından ilgilendiren bir husus olup, hadiste nazarlara sunulan diğer problemlerin de kaynağını oluşturmaktadır. Bir başka deyişle karın büyüklüğü bir fasit dairenin başlangıcıdır. Çok yiyip içme, göbek bağlamayı; o da, tembellik ve uyuşukluğu; bunlar da gafleti ve ileride üzerinde duracağımız yakîn azlığını netice vermektedir. Bu girdaptan kurtulunmadığı takdirde, dünyada da ukbada da hüsrân ve kayıp kaçınılmaz hale gelebilecektir.

Evet, çok yeme, çok içme, çok uyuma, tembellik ve uyuşukluk bir kısır döngünün halkaları gibidir. Çok yemenin çok içmeye sebep olduğu açıktır. Mide normalden fazla doldurulduğunda, vücut bir nevi zehirlenmeye maruz kalmakta bu da uykuya sebep vermektedir. Çok kilolu

insanların az uyuyan insanlar olma ihtimali yok gibidir. Uykusu çok olanın vakti iyi değerlendirebilme, bereketli hale getirebilme ihtimali ise dengeli beslenenlere oranla çok daha azdır.

Göbek bağlamak, tembellik ve uyuşukluğun da kaçınılmaz neticesidir. Her şişman, tembel; her zayıf da çalışkandır gibi bir hükmün yanlışlığı açıktır. Bununla birlikte insan, çok yediği takdirde, şişman olmasa bile genelde yüksek bir performans sergileyemez. Çok yemek, iradeyi zayıflatmaya sebep olduğu gibi, kontrollü karın doyurmak ise iradenin güçlenmesine vesile olmaktadır. İradesi zayıflayan insanın davranışlarını kontrol altına alması zorlaşır. Örneğin çok yemek; az konuşma ve yerli yerinde söz sarfetme faziletinden insanı mahrum bırakır. Genelleme yapmak doğru olmamakla beraber, hakikatin bir ucu olarak şunu söyleyebiliriz ki karnı hemen her zaman fazlaca dolu olanlar, umumiyetle çok konuşan, konuşmasını frenleyemeyen insanlardır.

Ayrıca çok yemek ile şehevî duygular arasında ters orantı vardır. Yani karnını devamlı bir şeylerle dolduranların şehevî duyguları o ölçüde aç olur. Karnın tokluğu nispetinde, bu tür arzulara açlık yaşanır. Bu ifadenin tam tersi de doğrudur. Karın açlığı nispetinde şehevî duygularda tokluk, isteksizlik hâkim olur. Bu yüzdendir ki bu tür arzularına hâkim olmak isteyenlere, öteden beri az yeme veya oruç tutma tavsiye edilmiştir.

Hâsılı çok yemek; göbek bağlamaya, uykuya, şehevî arzular yönüyle uyanıklığa ve her çeşidiyle gaflete davetiye çıkarmak demektir. Gafletin insanı günaha yönlendiren

tarafı olduğu gibi, hayırlı işlerden uzak tutma, gevşeklik gösterme gibi daha başka fena yanları vardır. Az önce de değinildiği üzere, karnı dolu birisinin irade zayıflığına maruz kalması mukadder gibidir. Böyle olunca da ibadetlerde devam veya onlara ait manevî feyizden istifade gibi hususlar, hep insanın aleyhine gelişir. Yani ibadetleri aksatmadan eda etme zorlaşır, onları yerine getirirken meydana gelen manevî haz azalır veya hepten kaybolur. İbadetler, bir an önce bitmesi için mecburen yapılan folklorik şekiller haline gelir. Kâmilan eda edildiklerinde mazhar olunan İlahî varidata hiç ulaşamaz. Ve mesela namaz gibi insanı günah ve fenalıklardan alıkoyan bir ibadet, bu psikoloji ile yapıldığı takdirde, kesinlikle böyle bir “günah siperi” haline gelemeyiz, sahibini şer ve kötülükten alıkoyamaz. Böyle birisinin itikadî açıdan derinleşmesi, imanını “tahkîk” denilen sapasağlam hâle getirip yakinde derinleşmesi ise düşünülemez.

Burada altı çizilmesi gereken önemli bir husus, her zaman olması gereken hüsnüzanlıdır. Şimdiye kadar değinilen bütün hususlar, insanın sadece kendisi ile ilgili; kendi yiyip içmesine, kendi uyku, gaflet ve imanına bakıp, kendi muhasebesini yapmasına yöneliktir. Yoksa insanın etrafındaki şişman ve/veya yeme içmede aşırıya kaçanlara bakıp suizanda bulunması büyük bir kabahat ve kabalıktır. İradesinin hakkını vererek hayatını ibadet, ilim, hizmet üçlüsüyle örgülemeye Allah'ın izniyle muvaffak olan nice kilolu insanlar hiç de az değildir. Aynı şekilde zayıf ve/veya az yiyor gibi görünen nice insanlar da olabilir ki hâlâ iradelerinin hakkını verememekte, istikametle yaşayamamaktadırlar.

Çok Yemenin Zararları

Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem), ümmetinin çok yemesinden, yiyip göbek bağlamasından endişe etmesi çok yemenin kendisine bakan yönüyle alakalı olduğu gibi, onun neticelerine ve getirilerine bakan yönü ile de ilgilidir. Şöyle ki:

1. Çok yemek en başta israftır. Dinimizde israfın yeri ise bellidir. Normalin üzerinde yiyip içenler, helali kendilerine haram ediyorlar, israf günahını yükleniyorlar demektir. Zira Kur'ân "Yiyiniz içiniz, israf etmeyiniz." (A'raf, 7/31) buyurmaktadır. Bu âyette, israfın yeme içme ile irtibatlandırılması hayli manidardır. İsraf aslında çok geniş yelpazeye sahip bir kavram olup, insanın israfa girme yolları pek çoktur. Gereksiz konuşmadan, lüzumsuz alışveriş yapmaya, ondan da zamanı boşa harcamaya varıncaya kadar israf çeşitlerinden bahsedilebilir. Fakat Kur'ân'ın yeme içme ile israfı beraberce anıp dikkatleri ona çekmesi, insanın yeme içmede çokça israfa gireceğini, tabir-i diğerle israfın en çok yiyip içmede meydana geleceğini ifade etmesi bakımından fevkalade anlamlıdır.

2. Çok yemenin bir başka zararı, hatta tabii neticesi, geçim zorluğudur. Çok yiyeenin masrafının da çok olacağı açıktır. Hele bazı yiyeceklere karşı alışkanlık peyda etmiş bünyelerin ille de onu tatmak istemeleri neticesinde malum sıkıntıların ortaya çıkacağını söylemek hiç de zor değildir ki aslında bu da israfın bir başka şekli olmaktadır.

3. İslâm, müntesiplerinden, *zarurat-ı hamse* olarak ifade edilen beş hususu korumalarını ister. İnsanın

muhafaza etmesi farz olan bu hususlar din, nesil, nefis, akıl ve maldır. Bunlardan konumuzla alakalı olanı “can, kendisi” manasına gelen ‘nefis’ tir. İnsanın kendisini koruması farz ölçüsünde bir yükümlülüktür. Örneğin büyük bir buz parçasının üzerine yatan ve hasta olan birisi, bile bile hasta olmasına sebebiyet verdiği için öbür tarafta kesinlikle sorgulanacaktır. Affedilmediği takdirde ise cezasını çekecektir. Mümin “Bu vücut benim, istediğimi yaparım.” diyemez. Diğer emanetler gibi bu vücut emaneti de korunmalı, korunmamak suretiyle emanete hıyanet yanlışlığına girilmemelidir. Bu bağlamda, çok yemenin birçok hastalığa kaynaklık ettiğinde şüphe yoktur. Bu tespit günümüz tıbbının geldiği noktadan asırlarca önceden yapılmış, gereken önlemleri almaları için insanlar uyarılmıştır.

Özetle bedenin sağlığı için çok yememek şarttır. Çok yiyerek hastalıklara davetiye çıkaran insanlar, ahirette bunların da kendilerinden sorulacağını çok iyi hesap etmelidirler.

4. Çok yemenin sosyal hayata bakan yanı üzerinde de durulmuş, yiyip içmede ifrata kaçanların “îsâr” denilen “başkalarını kendisine tercih etme” hususunda adım atamayacağı veya zorlanacağı ifade edilmiştir. Kendine ait ihtiyaç listesini normalin üstüne çıkaran bir insan, haliyle başkalarını görüp gözetmede zayıf kalacaktır. Normalde ihtiyacı olmayan şeyleri zaruri imiş gibi algılayan insanların, fakirleri, yetimleri, muhtaçları görmesi, onların halinden anlamaları zordur.

5. Daha önce de değinildiği üzere, karnını aşırı doyuran bir insanın biyolojik olarak şehevî duygularında da bir artış meydana gelir. Bunun neticesini “günaha karşı korunmada zorlanma” şeklinde ifade edebiliriz. Çok yemek iradeyi zayıflatacak, direncini kendi kendine kıran insan, haramlardan uzak durmada normale göre daha da zorlanacaktır. Günahlar ve haramlar zaten imtihan gereği süslü ve caziptirler. Buna bir de karşı koyma mekanizmasında yapılan tahribat da eklenince -maazallah- iş büsbütün altından kalkamaz hale gelebilecektir.

6. İmam Gazali, az yemenin faydalarını anlatırken ilk olarak “kalbin saflık kazanması, tabiatın nurlanması, basiretin açılması”nı nazara verir. Kalp, insanın Rabbisiyle buluşma noktasıdır. Kalbin mana ve keyfiyeti adına söylenebilecek en önemli hususiyeti budur. Bu yüzden de bu çok önemli latife çok iyi korunmalıdır. Manevî hayatın merkezi olan kalp, her türlü kirden, pastan, lekeden temizlenmeli, safiyeti muhafaza edilmeli, bulaşıklıklar varsa onlardan muhakkak arındırılmalıdır. Riya, sum’a, ucub, kibir gibi kalbî hastalıkların tasallutunu önleyebilmek de yine çok yememeye bağlıdır. Hak dostları, çok yemenin, manevi hayatı zaafiyete uğratacağı hususunda hemfikirdirler.

Ayrıca insan tabiatının berraklık ve nuraniyeti, kalp gözü manasına gelen basiretin açılması, insanın işlerinde aklını iyi kullanıp, doğru tespitler yapabilmesi, isabetli kararlar alabilmesi de yine az yemeyle irtibatlı olan konular cümlesindendir.

Manevî Hayat, Maddî Hayatın Rağmına Gelişir

Çok yemenin maddî zararlarının yanında manevî zararlarının da olduğu muhakkaktır. Aslında onun manevî hayatta yaptığı tahribat, verdiği diğer zararlardan çok daha büyük ve kalıcıdır. Bu hususu şöyle açabiliriz:

İnsanın bu dünyadaki aslî vazifesi iman, ibadet ve dua ile kemâlâta yürümektir. Tabir-i diğerle imanda derinleşme, bir ibadet insanı olabilme, ağız dualı ve Rab'le sıkı irtibatlı bir kul olabilmenin mücadele ve mücahedesi ile hayatı örgülemektir. Bu ise tamamen maneviyat ile ilgilidir. Manevi hayat ise maddî hayatın rağmına bir gelişim süreci izlemektedir. Yani insan yemeyi, içmeyi ve helal dairede bile olsa diğer başka dünyevî zevkleri fazlaca takip ediyorsa, o oranda manen bir daralma ve gerileme yaşar. Bu, onun manevi mücahedesini olumsuz manada etkiler. Örneğin namazlarını aksatmadan kılma, aksatmanın ötesinde onları tam bir huşû ile eda etme, namazdan çalmama, farz ve nafileleriyle gündüzlerde gecelerde namazla bütünleşme, midenin durumuyla direkt alakalıdır. Aynı hususu dua için de söyleyebiliriz: İnsanın dua ederken ne dediğinin farkına varması, dua anında kalbinin, diline eşlik etmesi, yalvarıp yakarırken gönlünün bütün latifeleriyle Cenab-ı Hak'ka teveccühü, bu yönelişin insan için çok zevkli bir hal alması gibi hususlar da yine karnı doldurup doldurmamayla doğrudan bağlantılıdır. Midenin doluluğu nispetinde bu verilen örneklerde isteksizlik, bıkkınlık, ağırlık, zorluk, ülfet ve manevî

lezzetlerden mahrumiyet kaçınılmaz olur. Bunlar doğru olduğu gibi bunların tam aksi de doğrudur. Midesini tam doldurmayan insan, manen daha zinde ve daha canlıdır. Bu ise onun bütün ibadetlerine pozitif katkı sağlar. Kalbi incelik, yumuşak; gözleri buğulanır, yaşlanır; ibadetler onun için bir zevk zembemesi haline gelir. Münacaatında konsantrasyonu yakalama çok daha kolaylaşır.

Burada bir Nebvî yakarışı zikretmek istiyoruz. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir duasında “Allahım! Faydasız ilimden, doymayan nefisten, ürpermeyen kalpten, ağlamayan gözden, kabul edilmeyen duadan Sana sığınırım.”²⁶ buyurmuştur. Bu duanın neticesini yaratacak olan tabii ki Yüce Allah’tır. Fakat bu hususların kabulü adına sebepler planında yapılması gereken şeyler varsa, bunlardan bir tanesi de az yemektir.

Karnını fazla dolduran insan tembelleşir, lüzumsuz işlerle beyhude meşgul olur. Nefsi, onu daha fazla lezzetlere yönlendirir. Maddiyatına düşkün olan insanda zamanla maneviyata karşı bir körlük ve gabavet meydana gelir. Kalbinde katılaşma kaçınılmaz olur. Katı bir kalbin ürpermesi, Allah’a saygıyla dopdolu hale gelmesi imkânsızlaşır. Yine katı kalbin bir sonucu olarak gözler buğulanmaz, yaşarmaz olur, hüznün unutulur. Bilakis gafletin bir göstergesi olan aşırı gülmeler, kahkaha atmalar onun yerini alır. Bu ise başka bir hadisin ifadesiyle “kalbin ölümü” demektir. Böyle bir insan dua ederken, dili kalbine tercüman olamaz. Kalp teveccüh edemeyince de dil ile yapılan mırıldanmaların kabulü ihtimali bir hayli azalır.

²⁶ Müslim, *zikir* 17; Ebû Dâvûd, *salât* 367; İbn Mâce, *fedailü’l-Kur’ân* 18.

Gerekli bütün tedbirleri alıp şartları yerine getirenler, Allah'ın izniyle sağlam bir manevî hayata sahip olurlar. Böyle manen diri ve zinde olan insanların normal günlük davranışları da farklı olur, onların her halinden kemâlât dökülür. Dikkat edildiğinde, onların bütün davranış ve konuşmalarına hâkim oldukları, fevkalade kontrollü yaşadıkları görülür. Böyle oldukları için de hiç kimse onlardan rahatsız olmaz. Bilakis onlarla birliktelik bir zevk haline gelir. İnanıyoruz ki işte böyle birisi olabilmek; hem zahirde, hem de kalbî ve ruhî hayatta böylesi güzel bir mertebeyi yakalayabilmek, her şeyden önce mideye sahip olmaktan geçmektedir. Ona hâkim olabilmek, diğer güzellikleri de beraberinde getirecektir.

Göbek Bağlamak Manevî Terakkîye Manidir

Değinildiği üzere karın büyüklüğü veya göbek bağlamak ifadesi “çok yemek”ten kinayedir. Çok yemenin sonucu, karında genişlik, göbek kısmında yağlanma, kibar ifadesiyle şişmanlıktır. Bu husus, özellikle günümüzde ve refah seviyesi yüksek, gelişmiş ülkelerde insanların karşılaştığı önemli bir problemdir. Çok yemenin manevi gelişimi engellemesini şu dört temel hususla çerçevelemek mümkündür:

1. İslâm'ın yaptığı ana vurgulardan birisi, müntesiplerine yönelik emir, nehiy ve tavsiyelerde bulunup onu geliştirmeye yöneliktir.

2. İnsan manevî donanımı itibarıyla kalbî hayata sahip olduğu gibi, aynı zamanda nefis mekanizmasına da sahiptir.

3. İnsan terakkî ve tedennîye açık olarak yaratılmıştır.

4. Çok yemek, bu üç maddede anlatılan hususların elde edilmesini zorlaştırmakta ve hatta engellemektedir.

İslâmiyet, Müslümanların hep aynı şekilde kalmalarını değil, onların kendilerini hemen her yönüyle geliştirmelerini isteyen bir dindir. Bu yüzden dinimizin emir, yasak ve tavsiyeleri de, mümini daha iyi olabilmesi adına onu geliştirmeye müteveccihdir. İbadetlerini farzıyla, nafilesiyle ciddi olarak yerine getiren, helal daire ile yetinmesini bilen, harama ve günaha kapalı olarak yaşayabilen mümin, kalbî ve ruhî hayatı itibarıyla kendini geliştiriyor, terakkiye mazhar oluyor demektir. Bu cümledeki “ciddi olarak” ifadesi önemlidir. İbadetlerin, kalbî hayatı inkişaf ettirip terakkiye vesile olabilmeleri, onların ciddiyetle yerine getirilmesiyle doğrudan alakalıdır. Mefhum-u muhalifiyle söyleyecek olursak, ibadetlerini geçiştirerek yapan müminlerin, o ibadetler vesilesiyle terakki edip yüksek mertebelere ulaşabilmeleri bir hayli zordur. Bunun için, ibadetlerin çok hayırlı niyetlerle ve kalbî hastalıklardan arınmış olarak yerine getirilmesi şarttır.²⁷

Örneğin Kur’ân “*Muhakkak ki namaz, insanı ahlak dışı davranışlardan, meşrû olmayan işlerden uzak tutar.*” (Ankebût, 29/45) buyurmaktadır. Âyetin manası açıktır: Mümin kişi namazını -riyadan, süm’adan, ucubdan uzak

²⁷ Kalbî hastalıklara şunlar örnek olarak verilebilir: Riya, gösteriş manasındadır. Süm’a, duyurmak anlamına gelmekte olup, insanın başkaları tarafından çok ibadet eden ve hayırlı bir insan olarak duyulup bilinmek istemesi manasındadır. Ucub ise insanın kendisini ibadetleri yönüyle beğenmesi, kendisini bir şey zannetmesi demektir ki bunlar başta ihlâs olmak üzere kalbî hayatın fakültelerini öldüren virüsler, hastalıklardır.

olarak- hakkıyla eda ettiğinde, ahlâksızlığın her çeşidinden uzak durur, harama ve günaha karşı ciddi tavır alır. İyi kılınan namaz, günaha karşı bir sera ve bir siper gibidir. İnsanı meşru ve helal olmayan işleri yapmaktan alıkoymaz. Günde en azından beş defa -duhâ, teheccüd ve evvâbîn gibi nafîle namazlar da ilave edilirse günde sekiz kez- mümin, Allah Teâlâ'nın huzurunda el pençe divan durmaktadır. İnanan insan, tam bir konsantrasyon ve ne yapıyor olduğu şuuruyla ibadetlerini yerine getirir. Bel kırıp boyun bükerken, rükû ve secdelerle Cenab-ı Hakk'a olan iman ve inkıyadını arz ve itiraf eder. İşte bu bilinçli yöneliş, manevî hayatı itibarıyla insanın gelişmesine vesile olur. Bir günde defalarca yerine getirilen bu şuurlu teveccüh, zamanla insanın namaz dışı hal ve hareketlerine de yansır. Bütün zaman ve mekânlarda Allah Teâlâ tarafından görülüyor, işitiliyor bilinciyle davranışlar, konuşmalar kontrol altına alınır. Namaz referanslı elde edilen bu seviye, insanı gûnahtan, haramdan, Allah rızası olmayan her şeyden uzak tutar.

Namazlarını geçiştiren insanların ise bu şuurdan, bu Kur'ânî hakikatten nasipleri azalır. Hem namaz kılıp ve hem de günahlardan kendilerini alıkoyamayanların, namazlarını gözden geçirmeleri, çok iyi namaz kılan insanlar olmaya çalışmaları gerekmektedir.

Hâsılı çok yemek, insanın gerçek bir ibadet insanı olabilmesinin, manen terakki edebilmesinin önündeki en büyük engeldir ve diğer engellerin de müsebbibidir.

İnsan Bu Dünyaya Terakki Etmek İçin Gönderilmiştir

İnsan bu dünyaya, geldiği gibi gitmesi için değil, bilakis kendisini geliştirip manen yükselmesi için gönderilmiştir. Diyebiliriz ki bu yüzden insan ‘eksik’ yaratılmış ve kendisine bu eksikliğini tamamlayabilmesi için bazı cihazlar monte edilmiştir. Bunları kullanmak suretiyle noksanlıklarını kapatan, kemâlâta doğru adım adım yürüyen insan, zamanla, tamamen eksiksiz olamasa da ‘az eksikli’ bir hale gelebilir. İnsanın bir taraftan nefs-i emmâresiyle diğer taraftan şeytanla uğraşmak zorunda bırakılması da onun manen inkişaf etmesine yönelik hikmetler cümlesindendir. Herkesçe bilindiği üzere, meleklerde inkişaf söz konusu değildir. İlk yaratılışları vaktinde kendilerine takdir edilen seviyede durmak onların kaderidir. Onlar için terakki mümkün olmadığı gibi, tedenni denilen ‘düşüş’ de imkân dışıdır. İnsan ise yükseliş ve düşüşlerin çocuğudur. İkisine de açık ve müsaittir. Cenab-ı Hak’kın onun manevî hayatına yerleştirdiği donanımı iyi kullanabildiği takdirde melekleri bile geride bırakması mümkündür. Aynı şekilde, manevî cihazlarını kullanmadığı veya kötü kullandığı zaman da şeytana maskara olması kaçınılmazdır. İnsanlık tarihi bu iniş ve çıkışların örnekleriyle doludur.

Çok yemek terakkiye mani ise -ki öyledir- terakkinin ne olduğu, nasıl olması gerektiği gibi hususlar üzerinde durulmasında fayda vardır. Terakki ‘yükselmek’ manasına gelir ki bu, dinî terminolojide ‘manevî yükseliş’ anlamındadır. Bediüzzaman’ın ifadesiyle “İnsan bu âleme, ilim ve dua

vasıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir.”²⁸ İfade edildiği üzere insan, terakkiye de tedenniye de açıktır. Mahiyet ve kabiliyet olarak onun terakki etmesine en büyük vesile ise ilim ve duadır. Allah Teâlâ’nın isimleri, sıfatları ve icraatları hakkında bilgi edinmek, ‘Marifetullah’ denilen ‘Allah Bilgisi’ne sahip olmak, bu bilginin tezahürü olarak da hayatı ibadet, dua ve Allah yolunda hayırlı işler ve hizmetlerle süslemek, terakkinin bir başka tarifi ve yolu olmaktadır. Bu anlatılan hususlar arasında bir salih dairenden bahsetmek de mümkündür. Şöyle ki; inandığı Yüce Allah’ı daha iyi tanımak için yola koyulan insan bilmelidir ki O, isimleriyle anlaşılabilen, sıfatlarıyla azıcık da olsa idrak edilebilen ama Zatı itibarıyla kesinlikle idrak edilemeyen bir mevcut ve meçhuldür. Bundan ötürü de O’nu bilmek, O’nu isim ve sıfatlarıyla, bir de her an cereyan eden icraatlarıyla tanımaya çalışmak demektir. Cenab-ı Hak’kın Zatı ise insanın havsalasını, anlayış ve idrakini aşan bir husus olup, akıl terazisinin ölçüp tartabileceği bir şey değildir.

İşte insan belirlediği bu mülahazalar çerçevesinde yolda mesafe katetmeye, Rab Teâlâ’yı daha iyi anlamaya çalışır. O’nu anlatan kitaplar okumak, O’ndan bahseden insanları dinlemek, her bir nakşıyla O’nu gösteren kâinat kitabını mütalaa etmek suretiyle marifetini artırır. O’nunla alakalı bilgi ve idrakinde meydana gelen bu artış, insanı, Yüce Allah’a yönlendirir. Bu yöneliş, az önce de geçtiği gibi ibadet, dua ve hayırlı hizmetler şeklinde kendini gösterir. Bu teveccühü yapabilen mümin, mazhar olduğu manevî yükselişi vicdanında duyar. Bu vicdanî duyuş ve sezislerin diğer adı ‘lezzet-i

²⁸ Said Nursî, *Sözler*, 336.

ruhaniye'dir. Bu vicdanî duyulara mazhariyet, insanı marifetullahta derinleşmeye; bu derinleşme, ibadet ve hizmetlere daha çok yönelmeye, o da manevi hazzın artmasına vesile olur. Bütün bunlar, insanın bir terakki helezonunda sürekli yükselmesi, yükselip Allah'a yaklaşması manasına gelir. İnsanın aslî vazifesi de, ondan beklenen de budur. İşte çok yemek, insanın bu asıl vazifesini yerine getirmekteki en büyük engellerden birisidir, birincisidir.

“Bismillah De, Sağ Elinle Ye, Önünden Ye”

İslâmî terbiye, müminin her halinde varlığını gösterme kabiliyetine sahiptir. Her mümin kendi iradesi, gayreti, bunların da önünde, bu hususları tetikleyen imanı nispetinde hayatını Müslümanca yaşar ve rıza-yı İlahî'ye yürür.

Bunlardan konumuzla alakalı olanı ise yeme içme âdâbı ile ilgili olanıdır. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), insanın iradesini kontrolü adına çok bariz bir kriter olan yeme içme ile alakalı olarak da gerekli terbiyeyi hem bizzat kendisi yaşamış ve hem de insanlara talim buyurmuştur.

Bu hadislerden bazıları şunlardır:

1. Ömer bin Ebi Seleme (radiyallahu anh) kendisine ait bir hatırayı şöyle anlatır: Ben Allah Resûlü'nün terbiyesinde bir çocuk idim. Yemek yerken, elim sofranın her tarafında dolşırdı. Bir defasında Efendimiz bana “Ey çocuk! Yemeğe başlarken bismillah (Allah'ın adıyla) de, sağ elinle ye, önünden ye.” buyurdu. Bu ikazdan sonra benim yemek yeyişim Efendimiz'in bu söylediği şekilden hiç farklı olmadı.²⁹

²⁹ Buhârî, *et'ime* 2, 3; Müslim, *eşribe* 108; Ebû Dâvûd. *et'ime* 20.

2. Hz. Aişe'nin rivayetinde Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: “Sizden kim bir şey yerse ‘Bismillah’ desin. Başta söylemeyi unutursa (hiç olmazsa) sonunda şöyle desin: *Bismillahi fî evvelihî ve âhirihi*. (Başında da sonunda da Bismillah)”³⁰

3. İbn Ömer (radiyallahu anh) Efendimiz'in “Hiçbiriniz sakın sol eliyle yeyip içmesin. Çünkü şeytan sol eliyle yer içer.” dediğini rivayet etmiştir.³¹

4. Seleme bin Ekvâ' anlatıyor: Allah Resûlü'nün yanında bir adam sol eliyle yemek yemişti. Efendimiz “Sağ elinle ye.” buyurduğunda adam “Sağ elimle yiyemiyorum.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah “Elini bir daha kullanamaz ol.” dedi. O adam artık bir daha elini ağzına götüremez hale geldi. Bunu ona söyleten onun kibri idi.³²

Zikrettiğimiz bu dört hadis, yeme içme ile alakalı hadislerin en meşhur olanlarıdır. Görüldüğü üzere burada birkaç tavsiye ve emir bulunmaktadır. Bunlar, yemeğe başlarken Allah'ın adını anmak, unutulursa hatırlandığında onu söylemek, sağ elle ve önünden yemektir.

Yemeğe başlarken Allah Teâlâ'nın adını anmak, her hayrın başı olan besmeleyi söylemek Efendimiz'e ait bir sünnettir. Müslüman, yemeğe başlarken ‘Bismillah’ dediğinde eğer bunu, ne dediğinin farkında olarak, şuurluca söylerse, hem Yüce Allah'ı, hem yemeye hazırlandığı yemeğin nimet olduğunu ve hem de bu nimeti kendisine ihsan edenin Cenab-ı Hak olduğunu hatırlar. Önündeki

³⁰ Ebû Dâvûd, *et'ime* 16; Tirmizî, *et'ime* 47.

³¹ Müslim, *eşribe* 106; Ebû Dâvûd, *et'ime* 20; Tirmizî, *et'ime* 9.

³² Müslim, *eşribe* 107.

nimeti görünce zihnen in'ama ve Mün'im'e geçer. Yani aslında kendi gücü ve iradesi ile böyle bir yemeği asla elde edemeyeceğini, bunun kendisine yapılan bir nimetlendirme olduğunu ve bunu yapanın da hakiki nimet verici Yüce Allah olduğunu düşünür. Bir nar tanesini bile insanoglunun yapamadığından hareketle, sayısız tat ve lezzetleki nimetlerin, Allah Teâlâ'nın kudretinin tecelli ve ihsanı olduğu hakikati, onda bu nimetlere teşekkür hissini uyarır. Minnet ve şükran hisleriyle O'na teveccüh eder.

Aynı şekilde mümin, sağ eliyle yemeğini yerken, Efendimiz'in de aynı şekilde yemek yediğini düşünür. Böyle yaptığında, yemek yerken bile Allah Resûlü'ne uyup O'nu takip ve taklit ettiğini hatırına getirir. Ötelerde kurtuluşunu şefaatine bağladığı Efendimiz'in yemek yeme âdâbına uyması, onda çok güzel duygular meydana getirir. Kalbi mutmain olur, vicdanına mutluluk ve huzur saçılır. Bütün bunlarla müminin o normal işi, çok sevaplı bir iş haline gelir. Âdetini, ibadete çevirir. Kulluk şuurunun geniş yelpazesini vicdanında duyar, nimetlere gark olmanın tarifsiz hazzını yaşar, şükür ve hamdle Yüce Allah'a yönelir.

Besmele Her Hayrın ve Bereketin Başıdır

Her hayrın ve bereketin başı olan besmele, yemeğin de hayrı ve bereketidir. Onun bu yanı bazı hadislerde şöyle nazarlara sunulmuştur:

Bir defasında ashab, Allah Resûlü'ne "Ey Allah'ın Resûlü! Biz yiyoruz ama bir türlü doymuyoruz." demişlerdi.

Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), “Ayrı ayrı yemek yiyor olmayasınız?” dedi. Onlar öyle yaptıklarını söyleyince Hz. Peygamber “Öyleyse yemeğinizde toplanın (bir sofrada hep beraber yemek yiyin), yemeğe başlarken de besmele çekin. Böyle yaparsanız yemeğiniz bereketlenir.” buyurdu.³³

Hız. Aışe'nin anlattığı bir başka olay da şöyledir: Hazreti Peygamber, arkadaşlarından altı kişiyle yemek yerken başka birisi gelmiş ve besmele çekmeksizin birkaç lokma almıştı. Bunun üzerine Allah Resûlü “Eğer bu adam besmele çekseydi, yemek hepinize yeterdi.” buyurdu.³⁴

İlk hadiste iki hususa dikkat çekilmektedir. Bunlar, yemeği topluca yemek ve besmeleyle başlanan yemeğin bereketlenmesidir. Bilindiği üzere İslâmiyet, birlik ve beraberliğe çok önem veren bir dindir. Hemen her hususta beraber hareket edilmesi, cemaat haline gelmesi tavsiye edilmektedir. Mümkünse yolculuğa bile yalnız çıkılmaması, tek başına karar almaktansa birilerine sorup istişarede bulunulması, cemaatle kılınan namazın 25 veya 27 kat daha sevaplı olması gibi hususlar örnek olarak ilk akla gelenlerdir. İşte aynen bunlar gibi, yemek yemede de aynı çizgide tavsiyeler yapılmıştır. Yemeklerde bir araya gelinmesi, yemeğin bereketlenmesine vesile olacağı gibi aile fertlerinin kendi aralarındaki sevgi ve saygının artmasına da sebebiyet verecektir. Bunların yanında bir de hiç unutulmaması gereken Yüce Zat'ın adı anıldığında bereketin inmesi adına bütün hazırlıklar yapılmış, davetiyeler çıkarılmış demektir.

³³ Ebû Dâvûd, *et'ime* 15, İbn Mace, *et'ime* 17.

³⁴ Tirmizî, *et'ime* 47.

İkinci hadiste de vurgu yine besmeleye ve onun bereketine yapılmıştır. Bereket kelimesi; bolluk, çokluk, feyiz, lütuf, uğurluluk ve saadet manalarına gelmektedir. Yemeğe başlarken besmele çekmek, belki de bereketin hâsıl olması adına gayb âlemindeki bir düğmeye dokunmak gibi bir şeydir. Belki o düğmeye dokunulunca, Allah'ın feyzi ve ihsanı o insanların üzerine akıyordur. Bu, sadaka veren bir insanın ömrünün uzaması veya başına gelecek bir belanın kalkmasına veya dua edilince insanın başının ağrısının geçmesine benzetilebilir.

Hayatlarını öyle rıza eksenli yaşayanlar vardır ki, onların hayatları bütünüyle bereketten ibarettir. Zira onlar Hakk'ın hatırının her şeyden daha âlî olduğu şuuruyla yaşarlar. Her hareketleriyle Yüce Allah'ın rahmetini üzerlerine çekerler. Allah Teâlâ da onlara saadetler ihsan eder, onları ummadıkları yerden rızıklandırır, her türlü feyiz ve bollukla hayatlarını bereketlendirir. Hâsılı, hayatı Cenab-ı Hak'kın istediği şekilde örgülemek, bereket vesilesi olmaktadır.

Bu sadette Hz. Bediüzzaman'ın yeme içme âdâbıyla alakalı şu tespitleri önemlidir:

“Gerçek nimet verici olan Yüce Allah, bizden o kıymetli nimetlere bedel olarak üç şey istemektedir: Bunlar zikir, şükür ve fikirdir. ‘Bismillah’ demek zikir, yemeğin sonunda ‘elhamdülillah’ demek şükür, ortasında ise bu paha biçilmez sanat harikaları olan nimetlerin Cenab-ı Hakk'ın kudret mucizesi ve rahmetinin hediyeleri olduğunu düşünmek ve anlamak ise fikir olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOK UYUMAK

ÇOK UYUMAK

Çok uyumak, uykuya devamlılık, daha önce de ifade edildiği üzere çok yiyip içmenin olumsuz bir neticesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan tabii ki sadece çok yiyip içtiğinden dolayı çok uyumaz. Hastalık ve yorgunluk gibi durumlar da insanın çok uyumasına sebebiyet vermektedir. Ancak hadiste ifade edilen ve bizim de o bağlamda ele aldığımız çok uyumak, bu geçerli sebeplerden kaynaklanan çok uyku değil; farklı suistimallerden ötürü ortaya çıkan, gereksiz ve fazla olan uykudur. Bu konuyu ifade adına söylenen sözlerin bu açıdan değerlendirilmesi şarttır.

Burada öncelikle hatırlanması gereken husus şudur: İslâmiyet hiçbir zaman insanın sağlığını bozacak kadar uykuyu azaltmasını tasvip etmez. Dinin özünde insanın zararına olacak hiçbir şey yoktur. Bilakis insanın nefsini koruması farz kabul edilmiş ve tam tersi olarak kendisini bile bile zarara sokanların ötelerde mesul olacağı ifade edilmiştir. Bunun için esas olan, uykuyu normalin altına

indirmek değil, onu düzene sokmak ve ölçüsünü korumak olmalıdır.

Evet, çok uyumak, müminin hayatını eriten, bereketini yok eden, hayırlardan engelleyen büyük bir hasımdır. Normalden fazla uyumak, insanın hem maddi hem de manevi hayatına büyük zararlar vermektedir. Allah Resûlü'nün, ümmetinin çok uyumasından endişe etmesi, tabii ki daha ziyade dinî açıdan anlaşılmalıdır. İslâmiyet'in çok önemli bir buudunu, onun müntesiplerini terbiye etmesi hususu oluşturur. Bu hususun uykuya bakan yanı da vardır. Yüce Allah, müminlerin hayatlarını rıza eksenli yaşamalarını murad buyurmuştur. Bu ise müminlerin gündüzlerini de gecelerini de Hak rızasına uygun şekilde dizayn etmelerini gerektirir. Günde beş vakit namaz başta olmak üzere ibadetler, müminlerin hayatlarını düzenleme adına çok önemli misyon eda etmektedir. Özellikle gece ibadeti olan teheccüd ve sabah namazları, uyku sebebiyle kaçırılma riskini her zaman taşımaktadır. Sabah ezanlarında "Namaz uykudan daha hayırlıdır." denmesi de gayet manidardır.

Bahis mevzuu yapılacağı üzere Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) gözleri uyur, kalbi uyumazdı. Gafletten doğu batı arası kadar uzaktı. Çok yeme, çok uyuma gibi şeyler O'nun hayatını hiçbir zaman bulandırmamıştı. O'na benzemeye çalışan müminlerin hayatlarında da bu hususların çok yer işgal etmemesi gerektiği aşîkârdır.

Geceleri ihya etme adına İsmail Hakkı'ya ait şu şiir ne hoştur:

*Ey dîde nedir uyku gel uyan gecelerde
 Kevkeblerin et seyrini seyran gecelerde
 Bak heyet-i âlemde bu hikmetleri seyret
 Bul Sâniini ol O'na mihman gecelerde
 Çün gündüz olursun nice ağyar ile gafil
 Kov gafleti dildardan bari utan gecelerde
 Az ye az uyu hayrete var fani ol andan
 Bul beka ol O'na mihman gecelerde
 Hey Hakkı nihan aşk oduna yan gecelerde*

Sünnete Riayet Eden, Âdâbını İbadete Çevirir

İslâmiyet, müntesipleri üzerinde fevkalade hâkim bir konumdadır. Onun, Müslümanların dinî ve dünyevî hayatları adına söz söylemediği bir alan yok gibidir. İbadetleri murad-ı İlahî'ye uygun olarak yerine getirmekten, günlük muamelelere kadar İslâm'ın söyleyeceği sözü vardır. Tabii ki bunların bazıları farz ibadetler gibi terk edilemeyecek şeyler, bazıları nafîle türünden ibadet ve taat, bazıları da âdâb denilen cinstendir. Bu son kısma, konuşma-susma, yatma-kalkma, yeme-içme gibi örnekler verilebilir.

Sözü, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yeme içme âdâbına ve konuyla alakalı O'na ait terbiyeye kaydırılmadan önce, yazının başlığı üzerinde durmak istiyoruz. Başlık Hz. Bediüzzaman'a ait olup, o, konuyla alakalı şu mütalalarda bulunmaktadır:

“Hususan fesâd-ı ümmet zamanında Sünnet-i Seniyyenin küçük bir âdâbına mürâât etmek, ehemmiyetli bir takvâyı ve kuvvetli bir imanı ihsas ediyor. Doğrudan

doğruya Sünnete ittibâ etmek, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmi hatıra getiriyor. O ihtardan, o hâtıra, bir huzur-u İlâhi hâtırasına inkılâp eder. Hattâ en küçük bir muamelede, hattâ yemek, içmek ve yatmak âdâbında Sünnet-i Seniyyeyi mürâât ettiği dakikada, o âdi muamele ve o fitrî amel, sevaplı bir ibadet ve şer'î bir hareket oluyor. Çünkü o âdi hareketiyle Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma ittibânı düşünüyor ve şeriatın bir edebi olduğunu tasavvur eder. Ve şeriat sahibi o olduğu hatırına gelir. Ve ondan, Şâri-i Hakikî olan Cenâb-ı Hakk'a kalbi müteveccih olur. Bir nevi huzur ve ibadet kazanır.³⁵

Sünnet-i Seniyyenin merâtibi var. Bir kısmı vâciptir, terk edilmez. O kısım, Şeriat-ı Garrâda tafsilâtıyla beyan edilmiş. Onlar muhkemattır, hiçbir cihette tebeddül etmez. Bir kısmı da nevâfil nevindendir. Nevâfil kısmı da iki kısımdır:

Bir kısmı, ibadete tâbi Sünnet-i Seniyye kısımlarıdır. Onlar dahi şeriat kitaplarında beyan edilmiş; onların tağyiri bid'attır. Diğer kısmı, "âdâb" tabir ediliyor ki, Siyer-i Seniyye kitaplarında zikredilmiş. Onlara muhalefete bid'a denilmez; fakat âdâb-ı Nebevîye bir nevi muhalefettir ve onların nurundan ve o hakikî edepten istifade etmemektir. Bu kısım ise, örf ve âdât, muamelât-ı fitriyede Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın tevatürle malûm olan harekâtına ittibâ etmektir. Meselâ, söylemek âdâbını gösteren ve yemek ve içmek ve yatmak gibi hâlâtın âdâbının düsturlarını beyan eden ve muaşerete taallûk eden çok sünnet-i seniyyeler var. Bu nevi sünnetlere "âdâb" tabir edilir. Fakat

³⁵ Nursi, *Lemalar*, 72.

o âdâba ittibâ eden, âdâtını ibadete çevirir. O âdâbdan mühim bir feyiz alır. En küçük bir âdâbın mürââtı, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmı tahattur ettiriyor, kalbe bir nur veriyor.³⁶

Bediüzzaman'ın, aktardığımız ikinci bölümde sünneti ele alış şekli gerçekten mükemmeldir. O, sünneti, bazı nafilâ ibadetlere isim olmasının ötesinde “İslâmî yaşantı” olarak sunmaktadır. Böyle olunca da farz ibadetler de sünnet kavramına dâhil olmakta ve “terk edilemeyecek sünnet” haline gelmektedir. Sünnetin diğer bir kısmını ise “nafilâler” oluşturmakta, onlar da ikiye ayrılmaktadır. Bunların bir kısmı sünnet namazlar, oruçlar gibi nafilâlerdir. Diğerleri ise mevzumuz olan “âdâb” kısmıdır. Efendimiz'in günlük yaşantısındaki âdâbına uymak zorunluluğu yoktur. Yoktur ama uyulmadığı takdirde haki ki edepten, feyizden ve kalbe gelecek nurdan mahrum kalınacağı da kesindir. Öyleyse sünnetin âdâb kısmına, sadece farz değil diyerek uymamak, yani günlük yaşantımızdaki söz ve davranışlarımızı, Efendimiz'inkine benzetmemek büyük bir manevî kayıp, onlarla hayatı süslemek ise her yönüyle nurlanmak demektir.

Bir örnekle konuyu açalım; uyumak, uyumak için yatağa uzanmak, her insanın her gün yaptığı gayet normal bir âdettir. Doğal olarak her insan, yatağına istediği gibi uzanır, nasıl rahat ediyorsa o haliyle uykuya dalar. Ama bir de bunu, Allah Resûlü gibi yapmak vardır. O, yatağına uzandığında sağ tarafına döner, sağ elini sağ yanağının altına yerleştirir, bacaklarını karnına doğru çeker, öylece

³⁶ Aynı yer.

uyurlardı. İşte bir müminin, normal bir davranış olan bu işini Efendimiz gibi yapmaya çalışması, O’nu ve Cenab-ı Hakk’ı hatıra getirir, kalbine bir nur ve feyiz verir. Âdeti, ibadet olur. Yatarken bile sevap kazanır, Allah’a olan iman ve yakınlığını artırır.

Efendimiz’in Uykusu

Bu başlık altında öncelikle vurgulamak istediğimiz husus, Allah Resûlü’nün uyku ve istirahatının kesinlikle bizler gibi olmadığıdır. Böyle derken de O’nu insan olmanın ötesinde bir yere koymak için bunu söylemediğimizi belirtmeliyiz. Evet, Kâinatın Efendisi bir beşerdi. Ama O, bir Arap şairinin ifadesiyle “yakutun, taşlar içerisindeki farklılığı” gibi idi. Yakut ne kadar taşsa, Efendimiz de işte o kadar insandı. O da her insan gibi tabii ki uyurdu. Fakat O’nun sadece gözleri uyur, kalbi uyumazdı. Hz. Aişe’nin rivayetinde Efendimiz “Benim gözlerim uyur ama kalbim uyumaz.”³⁷ buyurmuştur. Yani O, gözleri kapansa hafiften uyuklasa dahi kalben daima uyanık idi. Allah’ı en çok bilen, O’ndan en çok korkan Efendimiz öyle bir insan idi ki, semanın kapıları O var diye açılmış, vahiy adeta O’nu takip etmişti. Öyle ki, istirahat esnasında bile vahiy geldiği olurdu. Bundan ötürü Ashab Efendilerimiz, Allah Resûlü’nü istirahat ederlerken uyandırmazlardı. İnsanlığın İftihar Tablosu Efendimiz’in kendi kendine uyanmasını beklerlerdi. Bazı rivayetlere göre Kevser sûresi, Resûlullah uykuda iken nazil olmuştur.

³⁷ Buhârî, *menâkıb* 24.

Efendimiz'in kaç saat istirahat buyurduklarını bilemiyoruz. Fakat bütün insanlığın derdini yüklenen, "İnsanlar iman etmiyorlar." diye neredeyse kendini helak edecek olan, müminlerin günahları için ağlayıp onların dertleriyle dertlenen birisi ne kadar ve ne derece rahat uyuysa, Allah Resûlü de işte öyle ve o kadar istirahat etmiştir diyebiliriz.

Efendimiz yatsı namazını ilk vaktinde kılar ve hanesine çekilirdi. Bu vakitten sonra insanlarla beraber olmaktan çok hoşlanmazdı. Bunun istisnaları tabii ki olmuştur ama genel olarak bu böyleydi. Efendimiz'in bu tutumu O'nun istirahati çok da geciktirmediğini göstermektedir. Yatağa uzandığında sağ tarafına yönelir, sağ elini sağ yanağı üzerine koyar, ayaklarını karnına doğru çekerdi.

Hayatını ibadet ve hizmet eksenli geçiren Allah Resûlü, gece ibadetlerini aksatmazdı. Bu yüzden O'na ait uyku denince doğal olarak tecehhüd namazı akla gelmektedir. Gecenin üçte biri geçtikten sonra uyanır, dişlerini misvaklar, sonra abdest alır ve ibadetle meşgul olurdu. Hz. Peygamber hem gece ibadeti ve hem de sabah namazı için bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

"Sizden biri uyurken, şeytan ense köküne üç düğüm atar. Her düğümün üzerine; 'Uzun bir geceye sahipsin uyu!' diyerek elini vurur. O kişi uyanıp da Allah'ı zikrederse bir düğüm, abdest alırsa bir düğüm, namaz da kılırsa bütün düğümler çözülür. Artık o kimse neşeli ve hareketli olur. Aksi halde neşesiz ve tembel olur."³⁸

³⁸ Buhârî, *teheccüd* 12; Müslim, *müsaafirîn* 207.

Efendimiz gece ibadeti ile sabah namazı arasında kısa bir müddet uzanırlardı. Hz. Bilal'in ezanını duyunca da inşirah içerisinde kalkar ve mescide girerlerdi. Efendimiz'in sabah namazından sonra uyuduğuna dair herhangi bir rivayet yoktur. Demek ki Allah Resûlü, sabah namazını müteakip güne başlıyordu. Mekke ve Medine'nin sıcak bir iklime sahip olduğu da göz önünde bulundurulursa bu gayet normaldir. Öğle namazından sonra ise 'kaylûle' denilen istirahate çekilirlerdi. Bunun dışında günün herhangi bir başka zaman diliminde uyumazlardı.

Efendimiz'in uyku öncesi ve sonrasında yaptığı dualar vardır. Uyumak için yatağına girdiğinde "Senin adınla Allah'ım, dirilirim, ölürüm."³⁹ derlerdi. Avuçlarını birleştirir İhlâs, Felak ve Nâs Sûrelerini okur, avucuna üfler, sonra başından itibaren bütün vücudunu sıvazlardı. Bunu üç ke-re yapardı.⁴⁰ Aynı vakitte şöyle de dua ederdi:

"Göklerin ve yerin Rabbi, yüce arşın Rabbi, bizim ve her şeyin Rabbi, daneyi, çekirdeği filizlendiren, Tevrat'ı, İncil'i ve Furkan (Kur'ân)'ı indiren Allah'ım! Perçeminden yakaladığın her şerli varlığın şerrinden Sana sığınırım. İlk Sensin, Senden önce hiçbir şey yoktur. Son Sensin, Senden sonra da hiçbir şey yoktur. Varlığın aşikârdır. Senden daha aşikâr hiçbir şey yoktur. Senin mahiyetin gizlidir. Senden daha gizli yoktur. Bizim borcumuzu öde, fakirlikten bizi zenginleştir."⁴¹

³⁹ Buhârî, *deavât* 7, 8,16; Müslim, *zıkr* 5.

⁴⁰ Buhârî, *fedâilü'l-Kur'ân* 14.

⁴¹ Müslim, *dua* 13.

Geceleyin uykusundan uyandığı zaman şu duayı okurdu:

“Senden başka ilah yoktur. Seni her türlü eksiklikten tenzih ederim. Allah’ım günahımı bağışlamamı diler, merhametini isterim. Allah’ım ilmimi arttır. Beni doğru yola iletmişken kalbimi eğriltme, katından bana rahmet bağışla. Şüphesiz Sen sonsuz bağışta bulunansın.”⁴²

Uykudan uyanınca:

“Bizi öldükten sonra diriltten Allah’a hamdolsun. Kıyamette O’nun huzurunda haşrolunacağız.” duasını yapar, Âl-i İmran Sûresinin son on âyetini okurdu.⁴³

⁴² Ebû Dâvûd, *dua* 22.

⁴³ Ebû Dâvûd, *edeb* 101; Tirmizî, *deavât* 13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEMBELLİK

TEMBELLİK

Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi ve sellem) asırlar öncesinden haber verdiği, günümüz Müslümanlarının en büyük problemlerinden birisi de tembelliktir.

Bilindiği üzere tembellik, yapabilme kabiliyeti, yetkisi ve gücü olmasına rağmen, bilerek bir ameli terk etmektir.

Çok yemek, şişmanlığın ve dolayısıyla birçok hastalığın olduğu gibi, çok uyumanın ve tembelliğin de sebebidir. Bu böyle olduğu gibi tembelliği sadece çok yemeden kaynaklanıyormuş gibi algılamak da doğru değildir. Onun sebepleri birden fazladır ve kişiye göre farklılık arz etmektedir.

Bazı insanlar midelerini gerçekten çok doldurduğundan ötürü tembelleşirler. Çok yeme, ardından çok uyumayı getirir ve bu insanlar çok uyumaktan kendilerini alamazlar. Uyandıkları zaman da üzerlerindeki ağırlıktan çoğu zaman kurtulamaz, günün kalan kısmını da -tabii ki her zaman öyle değildir- uyuşuk ve verimsiz bir halde geçirirler.

Diğer bazıları, dinin emir ve nehiyelerine karşı lakayt kaldıkları için çalışkan ve zinde olamazlar. Evet, namazlar başta olmak üzere dinin emirlerine uymayan, günahlara girmeme adına gerekli performansı göstermeyen müminler, tembel insanlardır. Halbûki Kur'ân'ın *"İnsana kendi gayretinden başka bir şey yoktur. Ve bu emeği de görülecektir."* (Necm, 53/39, 40) ifadeleri, insanı çalışkanlığa yönlendiren en net âyetlerdendir.

Başka bazı insanlar ise, ne yapacaklarını bilemedikleri için tembelleşirler. Buna gayesiz yaşama da diyebiliriz. Kahvehanelerde veya günümüzde televizyon ve internetin başında saatlerini boşu boşuna eriten insanların aktif, zinde ve çalışkan olabilme ihtimalleri pek yoktur. İnsanı tembellikten kurtaracak en önemli şey ise hedefli yaşamaktır. Elde etmek istedikleri hedefe doğru adım adım ilerleyen insanların uyuşuk ve tembel olmaları düşünülemez.

Evet, çalışmayı ibadet kabul eden, iki günü birbirine eşit geçirmeyi kayıp telakki eden bir dinin mensuplarının tembellikle hiçbir alaka ve bağları olmamalıdır. Fani olan dünyadan, baki ve sonsuz bir mutluluk çıkarmak; tabir-i diğerle rıza-yı İlahî'yi kazanmak tabii ki kolay değildir. Dini bilmek, yaşamak ve yaşatmak için çalışmak, hayli yüksek bir performansa bağlıdır.

Bir başka açıdan Müslüman, sadece ahireti için çalışan bir insan değildir, öyle birisi olamaz. Gerçek mümin, ahireti imar etme durumunda olmanın yanında, dünyasını da en güzel bir şekilde ihya etme sorumluluğunda olan kişidir. Dünyayı ihmal etmek, onu sadece bir lokma ve bir hırkaya hasretmek, yanlış değil ama dar ve kısır bir dinî anlayış ve

düşüncedir. Onun da bir yeri vardır, ama genel ve geniş anlamda Müslüman, hem dünyaya hem de ahirete muhatap ve ikisini de imar etmek ve dengelemekle mükelleftir.

İşte bu başlık altında bundan sonra tembellik ve faktörleri, çalışma ve çalışmaya teşvik, dünya ahiret muvazenesi, mesai tanzimi, çalışma disiplini gibi hususlar etrafında durmaya çalışacağız.

Ümmetinin tembellik batağına saplanıp dünya ahiret hüsrânına maruz kalacağı endişesini yaşayan Efendimiz de, tembellikten Allah'a sığınmış ve bu ruh haline karşı müminlerin dikkatini çekmiştir. Hz. Enes'in (radiyallahu anh) rivayet ettiği Nebvî istiâze ve dua şudur:

“Allah'ım! Aczden, tembellikten, korkaklıktan, düşkünlük derecesine varan ihtiyarlıktan, cimrilikten Sana sığınırım. Keza, kabir azabından Sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnesinden de Sana sığınırım.”⁴⁴

Tembellik Her Halükârda Kaybettirir

Tembellik dünyevî ve uhrevî mahrumiyetlerin sebebidir. Çalışmamak mahrumiyet sebebi olduğu gibi Yüce Allah'ın kurduğu sistemde çalışmak başarının biricik vesilesidir. Çalışkan olabilmek de, başarılı olunmak istenen mevzuyla alakalı gösterilen sabır ve performansla doğrudan alakalıdır. Genel olarak sabır, ibadetlere, günahlara ve musibetlere karşı olmak üzere üçlü kategoride ele alınmıştır. İbadetleri aksatmama, günahlara bulaşmama ve musibet başa geldiğinde dayanıp kaderi tenkit etmeme

⁴⁴ Buhârî, *deavât* 38, 40, 42, *cihâd* 25; Müslim, *zîkr* 52.

hususlarında gösterilen sabır, insanın Hak karşısındaki duruşunu bozmamasına yardımcı olacaktır.

İfade edildiği edildiği üzere, tembelliğin en belirgin olarak kendisini gösterdiği yerlerden birisi ibadetlerdir. İlahî hikmet gereği, ibadetleri yerine getirme hususunda insana bir ağırlık ve zorluk verilmiştir. Örneğin namaz kılmak; bir ağırlık kaldırmak veya bir acıya tahammül etmek gibi şeylerle hiç alakalı olmaması ve günde ancak bir saati almasına rağmen nefse zor gelmekte ve birçok Müslüman tarafından maalesef aksatılmaktadır. Kur'ân tam bu noktaya dikkatleri çekme bağlamında “...Yalnız O’na kulluk et. O’na ibadetinde sabır ve sebat göster.” (Meryem, 19/65) buyurmaktadır. İslâmiyet’te, insanın taşıyamayacağı kadar ağır vazife ve sorumluluklar yoktur. Aksine bütünüyle mükellefiyetler, insanın yapabileceğinin yanında çok az ve hafif kalmaktadır. Ama yine de kulluk, zor ve ağırdır. Bunu aşmak için de insana sabır ve irade denilen çok güçlü dinamikler verilmiştir. Müminlerden öyleleri vardır ki onlar, Yüce Allah’a ibadette farz olanların çok ötesine ulaşmış, nafilelerin hepsini yerine getirdikleri için Hak katında yüce mertebelere nail olmuşlardır.

Biz bu sözlerimizle tembelliğin ibadete bakan yanını arz ediyor olsak da aslında onun yelpazesi daha da geniştir. Mevzu sadece ibadetlerle alakalı değil, dinin diğer yanlarını da kapsayacak ölçüde büyüktür. Tembellik, insanı bazen namazdan, oruçtan, bazen de Allah’ın yüce adının her yerde duyulması için yapılan çalışma ve hizmetlerden alıkor. Dinî konularda tembellik, insanı bazen kendi şahsî sorumlulukları adına çok zor durumlara düşürür. Bazen de

insanın kendini aşar, onu topyekûn bütün müminleri ve dini ilgilendiren hususlarda altından kalkamayacağı vebalere maruz bırakır. Şu âyetler, ne demek istediğimizi gayet özlü bir biçimde ifade etmektedir:

“Ey iman edenler! Size ne oldu ki “Allah yolunda seferber olunuz!” emri verilince bulunduğunuz yere yığılıp kaldınız? Yoksa ahiretten vazgeçip dünya hayatına mı razı oldunuz? Ama iyi bilin ki dünya hayatının zevki, ahiretin yanında pek az bir şeydir! Eğer topyekûn seferber olmazsanız, Allah sizi acı bir azaba uğratar ve sizin yerinize başka bir topluluk getirir de siz savaşa çıkmamakla O’nun dinine zerrece zarar veremezsiniz. Çünkü Allah her şeye kâdirdir. Eğer Siz Peygambere yardımcı olmazsanız, Allah vaktiyle ona yardım ettiği gibi, yine yardım eder. Hani kâfirler onu Mekke’den çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına: “Hiç tasalanma, Allah bizimle beraberdir.” diyordu. Derken Allah onun üzerine sekinetini, huzur ve güven duygusunu indirdi ve onu, görmediğiniz ordularla destekledi. Kâfirlerin davasını alçalttı. Allah’ın dini ise zaten yücedir. Çünkü Allah Azîzdir, Hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir). Ey müminler! Sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak hep birlikte seferber olunuz, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ediniz! Eğer anlıyorsanız, sizin için hayırlı olan budur.” (Tevbe, 9/ 38-41)

Hâsılı tembellik, özellikle dinî konularda insanın her halükârda kaybetmesine sebebiyet veren bir illet ve gerçekten kendisinden Allah’a sığınılması gereken kötü bir sıfat ve musibettir.

“Kuvvetli Mümin, Zayıf Müminden Hayırlıdır.”

İnanan insan, hem dünyasını hem de ahiretini imar ve ihya eden insandır. Sadece dünyaya yönelip ahireti ihmal etmek dinen matlub olmadığı gibi, tamamen ahirete teveccüh edip de dünyayı boşlamak da hoş görülmemiştir. Bunlar arasında İslâmiyet’in belirlediği dengenin kurulması şarttır. Bu dengeyi sağlıklı olarak hayatlarına oturtabilen müminler, gayretleriyle doğru orantılı olarak iki cihanda da muvaffakiyete ererler.

Çalışkan mümin için hayat, bütünüyle bir fırsatlar sil-silesidir. O her anı, dünyasını ve ukbasını imar etmek için değerlendirir. Yüksek bir performansla yaşar, hayatının bütün karelerinde aktif ve zindedir. Kendisini her yönüyle geliştirir. Yaptığı her işi en mükemmel bir şekilde yerine getirmeye çalışır. *“Çalışın! Yaptıklarınızı Allah da, Resûlü de, müminler de görecekler. Sonra gizli ve açık her şeyi bilen Allah’ın huzuruna çıkarılacaksınız.”* (Tevbe, 9/105) âyeti gereğince, amellerini Allah’a arz ediyor şuuruyla eda eder. Dünyanın geçip giderek kendisinden uzaklaşmakta, buna karşılık ahiretin kendisine doğru hızla gelmekte olduğu bilinciyle hayatını örgüler. Allah için olan en küçük şeyin dünyalık kabul edilemeyeceğini, Allah için olmayan her şeyin de dünyalık olacağı inancıyla hareket eder. Hep aktif ve çalışkan olduğu için de daima dinamiktir. Hayat, onun için zevk ve heyecanla yürünen bir ahiret koridorudur. *“Hayır adına hiçbir şeyi küçük görmeyin. Bir parça hurma ile de olsa kendinizi ateşten*

koruyun."⁴⁵ nebevî tembihi, onun hayatını aydınlatan bir ışık kaynağıdır. Hasan Basri Hazretleri, sahabenin bu konudaki duyarlılığını "Allah'a yemin olsun ki onlar, küçük de olsa güzel gördükleri şeyi ihmal etmez, buna mukabil küçük de olsa kötü gördükleri her şeyi terk ederlerdi." diyerek ifade etmiştir. Mümin, iki gününü eşit tuttuğunda kaybettığını bilir. Onun için de pörsümez, gevşemez, seviyesini de düşürmez.

İşte tam bu hususla alakalı olarak Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

*"Kuvvetli mümin, Allah katında zayıf müminden daha hayırlı ve daha sevimlidir. Her şeyde hayır vardır. Sana fayda veren şeye karşı hırslı ol. Yardımı Allah'tan dile ve acziyete düşme! Başına bir şey geldiğinde "Keşke şöyle yapsaydım, o zaman şöyle olurdu." deme. Lakin "Bu, Allah'ın takdiri. O ne dilerse yapar." de. Çünkü 'keşke' şeytanın amelini açar."*⁴⁶

Hadiste geçen "kuvvetli mümin" ifadesine, her yönden kuvvetli, başarılı, işinin ehli, akıllı, çalışkan manalarının bütününe kapsayan bir anlam genişliği içerisinde yaklaşmak daha doğru olacaktır. Miskin, uyuşuk ve tembel bir Müslüman profili, dinin nazarlara verdiği mümin portresinden çok farklıdır. Zikredilen hadise göre gerçek mümin, hayırda hırs gösteren, hırsı doğru yerde kullanan insan demektir. Buna 'müspet hırs' da diyebiliriz. Dinin mahzurlu görmediği hususlarda acze düşmemek, sebeplere sımsıkı yapışmak müminin şiarıdır. Bu, aynı

⁴⁵ Müslim, *birr* 144.

⁴⁶ Müslim, *kader* 34; İbn Mâce, *mukaddime* 10.

zamanda kaderi tenkit kapısını da kapatır. Kaderden şikâyet sadedinde kullanılan ‘keşke’ kelimesi, insanı şeytana karşı savunmasız bırakır. Tabir-i diğerle, keşke kapısını aralayan mümin, şeytana kendisine saldırması adına adeta bir koz vermiş olur. Binaenaleyh bir iş yaparken sebeplerde kusur etmemek çok önemlidir.

İslâm pratik hayatın sistemidir. Teori harekete dönüşmedikçe, duygu ve niyetler yeterli değildir. Hiç kuşkusuz iyi niyet önemli bir başlangıçtır ama tek başına iyi niyet, hüküm ve karşılık verme için ölçü olamaz. İyi niyet hareketle birlikte değerlendirilir ve hareketin değerini de iyi niyet belirler. Kalbim temiz deyip de hiçbir hayırlı işe yanaşmayanlar, tembelliklerine mazeret ve kılıf arayan zavallılardır.

Zaman Tanzimi Formülü

İnsanı ataletten kurtarma adına önerilen en önemli hususlardan birisi, vakti iyi değerlendirme, diğer bir ifadeyle zaman tanzimidir.

İslâmiyette vaktin kıymeti çok barizdir. Cenab-ı Hak, zamana ve zamana ait bazı dilimlere yemin etmiştir. Örneğin “Asra yemin olsun.” denilerek genel anlamda zamana kasem edildiği gibi, fecir, kuşluk vakti, gece, gündüz gibi zaman aralıklarına da yeminler edilmiştir. Bu yeminlerle onlar nazara verilmiş ve Allah katındaki değerlerine vurgu yapılmıştır. Efendimiz de “İki şey vardır ki, insan onların kıymetini bilemez; sağlık ve boş vakit.”⁴⁷ buyurarak bu mevzulara dikkatleri çekmiştir.

⁴⁷ Buhârî, rikâk 1.

Gerçekten de zaman, insana bahşedilen en büyük nimetlerdendir. Bu nimet, iyi değerlendirilip değerlendirilememesine göre, insanın dünyada da ahirette de lehinde veya aleyhinde olarak karşısına çıkmaktadır. Vaktini kullanmasını bilen insanlar, genelde disiplinli, çalışkan ve başarılı insanlardır. Bunun tersi olarak, vaktinin kıymetini idrak edemeyenler ise, koskoca dünya hayatını boşu boşuna tüketen, en büyük sermayeleri olan ömürlerini heba eden talihsizlerdir.

Burada, insanın zamanı iyi kullanabilmesi adına önemli gördüğümüz iki tavsiyeyi ifade edeceğiz.

Bunların ilki, yirmi dört saatten ibaret olan bir gün içerisinde yapılması düşünülenlerin vakti vaktine belirlenip tespit edilmesidir. Yatış kalkış vakitleri, işte geçirilen zaman, çoluk çocuk, eş, dost ve arkadaşla ayrılacak vakit gibi dünyaya bakan işlerin tanzim edilmesi şart olduğu gibi, ölüm ötesine hazırlık adına da günü düzenlemek zaruridir. Müminin bir gününde farz olarak eda etmesi gereken ibadetlerinin dışında, teheccüd gibi nafil namazlar, Kur'ân tilaveti ve evrad u ezkâr gibi ibadetler için de zamana ihtiyacı vardır. Bunları yerine getirebilmesi için de gece ve gündüzünü disipline etmesi şarttır. Zamanını dolu dolu geçirmek isteyen bir insan, bütün bunları bir program dahilinde yerine getirmelidir.

İkincisi ise, İnşirah Sûresinin öğrettiği bir hayat tarzıdır. Bu sûrenin 7. âyeti “*Bir işi bitirince hemen başka bir işe giriş, onunla uğraş.*” buyurarak zamanı iyi değerlendirmeyi talim etmektedir.

Bu âyeti yorumlayan Fethullah Gülen Hocaefendi şunları söylemektedir:

“Bu âyet-i kerime, Müslümana önemli bir hareket felsefesi ve bir hayat düsturu sunuyor. Evet, mü’min her zaman hareket hâlinde olmalıdır. Çalışırken hareket, dinlenirken hareket... Bir diğer ifadeyle o, mesaisini öyle tanzim etmelidir ki, hayatında boşluğa hiç yer kalmamalıdır. Gerçi mukteza-i beşeriyet olarak dinlenmeye ihtiyaç duyduğunda o da dinlenecektir, ama böyle bir dinlenme de yine aktif dinlenme şeklinde gerçekleşmelidir. Meselâ, dimağı okuma ve yazma ile meşgul olan ve yorulan biri, dinlenirken yan gelip yatabileceği gibi, pekâlâ meşguliyet değiştirerek dinlenebilir; Kur’ân okuyabilir, namaz kılabilir, kültürfizik yapabilir, musâhabe ve mülâtefedede bulunabilir ve hâkeza. Bunlarla yorulduğunda da döner tekrar kitap mütalâasına başlar. Hâsılı, sürekli hareket, sürekli iş çizgisini, bir meşgaleyi bırakıp diğerine geçmek suretiyle değiştirmek ve böylece “Çalışarak dinlenme, dinlenirken çalışma” metoduyla hareket etme, mü’mince bir davranış olsa gerek.”⁴⁸

⁴⁸ Fethullah Gülen, *Kur’ân’dan İdrake Yansıyanlar*, 424.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
YAKÎN VE YAKÎN AZLIĞI

YAKÎN VE YAKÎN AZLIĞI

Şerhine çalıştığımız hadiste zikredilen son husus olan yakîn, dinî anlayışta hayli önemli bir yere sahiptir. Bu öneme binaen biz bu başlık altında yakînin ne olduğu, anlam yelpazesinin genişliği, mertebeleri, azlığı ve çokluğundaki tezahürleri, yakîni elde etme metotları gibi konuları işleyeceğiz.

Yakîn, kısaca ‘çok iyi inanmak’ anlamında olup, inançta sağlamlık, aksine ihtimal vermeyecek şekilde kesin itikat sahibi olmak manalarına gelmektedir. Aynı kökten türeyen ‘îkân’, ‘istikân’ ve ‘teyakkün’ kelimeleri de aynı anlamda olup, gerçeğe uygun ve herhangi bir şüphe ile ortadan kalkmayacak şekilde şek ve şüpheden uzak olan sabit ve kesin inanışın adlarıdır. Kalbin bir konuda karar kılmasına, bilginin ruha mâl olmuş haline de yakîn denilmiştir.

O ayrıca bozulup değişme ihtimali olmayan ilimdir. Gözle görülen, tecrübe edilen, tevatürle nakledilen, varlığı

ve doğruluğu ispatlanan şeyler yakîn ifade ederler. Örneğin fizik, kimya, matematik ve mantık ilimlerine dair veri ve sonuçların hepsi olmasa da teoriden çıkıp pratikte doğruluğu ispatlanan kısımları yakînîdirler.

Yakîn, dinî bağlamda en büyük gerçek olan iman hakikatlerine yani Allah Teâlâ'nın varlığına ve birliğine, Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberliğine ve diğer bütün peygamberlerin hak olduğuna, Kur'ân'a ve diğer semavî kitapların bozulmamış hallerine, meleklerle, kadere ve ahiret kelimesiyle karşılanan ölüm ve ötesine, sanki görüyormuşçasına inanmaktır.

Tereddütsüz iman da diyebileceğimiz yakînin elde edilmesi, tabii ki bir efor ve performansla bağlıdır ki bunları da tefekkür ve ibadet olarak özetleyebiliriz. Mevzunun tefekküre bakan yanı ile alakalı olarak şunlar söylenmiştir:

“Sonsuzluk yolcusunun kainat kitabını sistemli mütalası, eşyayı tekrar betekrar hallaç etmesi neticesinde, büyük-küçük her varlık üzerinde, Allah'a mahsus taklit kabul etmez sikke ve tuğraların ifâde ettikleri manalara.. âfakta ve enfüste müşahedesine takdim edilen ibret levhalarını seyr ede ede ulaşılmaz perde arkası sırların inkişafına.. hayatını ilhamların tılsımlı ve aydınlık ikliminde sürdürürdür insânî güçle aşılamayan ve ihâta edilemeyen “kenz-i mahfî”nin tenezzül dalga boyuyla kalpte tecellisine.. ve bu kaynaklardan süzülüp gelen ışık dalgaları mahiyetindeki vâridâtı göz, kulak ve diğer latifelere hem de hiç kırmadan, değiştirmeden aksettiren vicdan menşûrunun iş'âr ve işaretlerine aşına olması, duyup hissetmesi, zevkedip

tatmasıdır ki, ancak, çok hususi manada Allah’a yakın olanların lütuflandırıncakları bir mazhariyettir.”⁴⁹

Ebû Abdullah el-Antakî, ‘yakîn’i anlatırken onun en azının bile kalbi nurlandırdığını, kalpteki bütün şüpheleri giderip, onu şükür ve Allah korkusuyla doldurduğunu ifade etmiştir. Yakîne mazhar olan kalp artık eşyaya basiret gözüyle bakmaya, eşyanın perde arkası denilen gayba ait hususları müşahade etmeye başlar. Böyle bir gönül, iman edilmesi gereken ahiret, cennet, cehennem, melaike gibi gayba ait hakikatleri adeta görüyormuş gibi bir seviyeye ulaşır.

Burada Hz. Ali’ye nispet edilen “Gayb perdesi açılrsa yakînimde bir ziyadeleşme olmaz.” sözünü hatırlamak yerinde olacaktır. “Gayb” kelimesi “göz önünde olmayan, gözle görülmeyen şey” anlamındadır. Mümin ise “*Onlar ki gayben iman ederler.*” (Bakara, 2/3) âyeti gereği gayba inanan veya gayben inanan insan demektir. Mümin, az önce de değinildiği gibi, Allah Teâlâ başta olmak üzere göremediği şeylere iman etmekte, onların varlığını kabul etmektedir. İşte cümlesiyle Hz. Ali tam bu noktaya dikkatleri çekmekte ve vardığı imanî seviyeyi bizlerle paylaşmaktadır. O, bu sözle sanki şunları söylemiş olmaktadır: Ben bir mümin olarak inanılması gereken hakikatlere öyle inandım ki, gayben inandığım bu hakikatler bütün gerçeklikleriyle gözümün önüne getirilse veya ben onları gerçek keyfiyetleriyle görsem bile, imanımda bir artma olmaz. Başımı kendi manevî kubbe öylesine değırdim ve imanımı o kadar tahkike yükselttim ki artık ötesi olamaz... İşte yakîn, böylesine bir iman mertebesinin adıdır.

⁴⁹ Gülen, *Kalbin Zümrüt Tepeleri*, 1/175.

Ebû Osman el-Hîrî, ‘yakîn’i “Yarın için ihtimam azığıdır.” şeklinde özetlemiştir. Bu ifadeye göre yakîn, dünyanın ve ukbanın ne olduğunu çok iyi bilmekten kaynaklanmaktadır. Yarın kelimesi Kur’ân’da ahiret için kullanılmıştır: “*Ey iman edenler! Allah’ın azabına mâruz kalmaktan korunun. Herkes yarını için ne gönderdiğine dikkat etsin. Allah’ın azabına düşûr olmaktan korunun. Çünkü Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.*” (Haşr, 59/18)

Fakat el-Hîrî, yaptığı ‘yakîn’ tarifindeki “yarın” kelimesini dünyaya ait ‘gelecek’ manasında kullanmış ve insanın dünyası adına çok endişe ve kaygıya kapılmama halini ‘yakîn’ olarak ifade etmiştir. İman esaslarına yürekten inanan insan, dünyanın fenasını görür, buna mukabil ahiretin ve cennetin güzelliği onun gönlünü bekaya tevcih eder. Bütün bunların ötesinde Allah Teâlâ’nın rızası ve O’nun Zatını görme iştiağı, dünyanın cazibesini söndürür. Yakîn sahibi mümin, ötelede sonsuz mutluluğa ulaşma arzu ve şevkiyle dünya hayatını örgüler. Adeta ukba için dünyayı yaşar. İşte bu hal ve keyfiyet dünyaya dünya kadar, ahirete ahiret kadar değer vermek demektir. Bu yönüyle yakîn sahibi müminler, dünya işlerine kalpleriyle çok da değer vermeyen kimselerdir.

Sehl b. Abdullah ise “Yakînin kokusunu almış bir kalbe Allah’tan başkası ile sükûnete ermesi haramdır.” diyerek yakîn ile itminan arasında sıkı bir bağ kurmuştur. Buna göre yakîn sahibi bir müminin, ‘masiva’ veya ‘ağyar’ denilen Cenab-ı Hak’tan başkası ile mutmain olması, sükûnet bulup rahatlaması mümkün değildir. Bu mertebedeki mümin sadece Yüce Allah’ı zikretmek, O’nu hatırlamak, O’na

ibadet etmek ve O'nun yolunda cehd ve hizmet etmek ile ancak huzur bulur, tatmin olur. Başka hiçbir şey o mümine bu inşirah ve gönül rahatlığını veremez.

Zünnûn'un 'yakîn' tarifleri de gerçekten orjinaldir. Ona göre "Yakîn, dünyevi emelleri kısa tutmayı, kısa emeller de zühdü çağrıştırır. Zühd, hikmeti, hikmet ise akıbeti nazar etmeyi miras bırakır." demiştir. Bu yaklaşıma göre yakîn, dünyadan sarf-ı nazar edip, bakışları ölüm ve ötesine çevirmeyi netice vermektedir. Yakîn sahibi, ahiretine ciddi çalışan insan manasına gelmektedir.

Yine Zünnûn'a göre her bir şeyde Allah Teâlâ'ya nazar etmek, her bir işte O'na yönelmek ve yardımını sadece O'ndan istemek yakînin alametlerindendir. Bu yaklaşımdan da yakînin, tevhid ile iç içe değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda 'kamil müminin hali' diyebileceğimiz Cenab-ı Hakk'a teveccüh ederek yaşamak, yakînin ta kendisi olmaktadır. İnsanın kalben Yüce Yaratıcı'ya yönelmesi, bu yönelişi kesintisiz devam ettirmesi gibi hususlar da yakînin göstergeleridirler.

İbn Atâ ise, yakınlık-uzaklık ölçüleri vermekte ve bu ölçüler ışığında yakîni anlatmaktadır. Ona göre takvaya yaklaşıldığı kadarıyla yakîne de yaklaşılmakta, nefsanîlikten uzak kalınabildiği nispette de yakîne ulaşılmaktadır. Bir başka deyişle takva ile yakîn arasında doğru orantı, buna karşılık yakîn ile nefisperestlik arasında ters orantı vardır. O, insanların takvayı idrak ettikleri miktarda yakîni de anlayabileceklerini ifade etmektedir. Dinî hassasiyet içerisinde ve sakınarak yaşamak manalarına gelen takva, özünde yasaklardan uzak kalmayı barındırmaktadır. Yasaklardan

uzak kalmak ise, nefsin arzularından uzaklaşması manasındadır. Bu yaklaşım, İbn Atâ'nın yakîn hakkında kurmuş olduğu fikir örgüsüdür. Buna göre yakîn sahibi insan, güçlü imanının rehberliğiyle hayatını geçirmekte, nefsanîlikten uzak, hakperest bir çizgi takip etmektedir.

Cüneyd-i Bağdadî, "Gaybı müşahede etme hususunda şüphenin kalkmasıdır." cümlesiyle yakîni tarif etmiştir. Daha önce değinildiği üzere gayb, bizim göremediğimiz âlemin adıdır. Şehadet âleminde yaşayan insanlar için gayb âlemi kayıp hükmünde olup, inanç esasları ve bütün iman hakikatleri hep gayb âlemi içerisinde mütalaa edilmektedir. İşte insanın gayb âlemine dair hususlar hakkında hiçbir kuşku ve şüpheyne mahal bırakmayacak şekilde iman etmesi, Hz. Cüneyd'e göre yakînin kendisi olmaktadır ki bu ifadeler Hz. Ali'ye nispet edilen "Gayb perdesi açılrsa, yakînimde bir ziyadeleşme olmaz." sözünü hatırlatmaktadır. İmam Kuşeyri, Amir b. Abd Kays'ın da aynı çizgide söz sarfettiğini aktarmaktadır.

Yakîn ile alakalı Nehracûrî'nin şu yaklaşımı da güzeldir: "Kul, yakîn hakikatlerini tamamladığında artık onun için musibet, nimet; nimet de musibet haline gelir." Yani kul kuvvetli bir imana sahip olduğunda, onun gözünde musibet ile nimet arasında herhangi bir fark kalmaz. Zira o mümin, başına gelen hayır veya şer her şeyin Allah'tan olduğuna gönülden inanmıştır. Cemalinden gelenler de celalinden gelenler de onun için farksızdır. Nuru da narı da hoştur, ikisi de gönlüne safadır.

Ebû Bekir el-Verrâk da 'yakîn'in kalbe ait bir meleke olduğunu, imanın ancak onunla kemal bulabileceğini ve

sadece yakîn ile Yüce Allah hakkında marifet sahibi olunacağını ifade etmiştir. İman ile yakîn arasında umum-husus farkı olduğu anlaşılmaktadır. Yani her iman sahibi yakîne mazhar değildir ama her yakîn sahibi aynı zamanda imanlı bir insandır. Ve işte bu derin imana sahip kalp, sahibini harekete geçirmekte, mümin, çok iyi inandığı Rabbini tanımaya, O'nu bilmeye çalışmaktadır ki bu da yakînin “Allah Bilgisi” denilen marifetullahı edinmedeki önemini göstermektedir.

Yakîn, Hidayet ve Felah

Kur’ân’ı Kerim takva sahibi müminleri anlatırken, onlara ait özellikleri şöyle sıralamaktadır:

“Hem sana indirilen kitabı, hem de senden önce indirilen kitapları tasdik ederler. Ahirete de kesin olarak onlar inanırlar. İşte bunlardır Rableri tarafından doğru yola ulaştırılanlar. Ve işte bunlardır felah bulanlar.” (Bakara, 2/4, 5)

Görüldüğü üzere âyetler, İlahî kitapların hepsini tasdik edip, ahirete şüpheşiz iman edenlerle alakalı iki hususu öne çıkarmaktadır. Bunlar, bu seviyedeki müminlerin dünyada hidayet üzere bir çizgi takip edecekleri ve akibetlerinin de felah olacağı gerçeğidir.

Hidayet, kısaca doğru ve hayırlı olana kılavuzluk yapmak demektir. İstenilen hedefe ulaştıracak şeye, lütuf ve nezaketle rehberlik yapmaktır. Bu, yolu sadece göstermek şeklinde olabileceği gibi o yola insanları taşımak ve hatta o yolun sonuna kadar insanları götürmek şekillerinde de tezahür edebilir. Allah Teâlâ’nın hidayeti ise insanlara

dünyada yaratılış gayelerini tahakkuk ettirmeye yönelik bir hayat seviyesini bahşetmesi, Kendi rızasına vardırان yol-larda kullarını yürütmesidir. Çok iyi inanmış yakîn sahibi müminler, işte böyle bir hidayete mazhariyet içerisinde dünyada yaşarlar. Bunun ölüm ve ötesindeki mükâfâtı ise, felaha ermek şeklinde kendisini gösterecektir.

Felah, insanın bütün korkularından emin olması, her arzu ettiğine de nail olması demek olup, tek kelimeyle kurtulmak manasına gelmektedir. Yakîn sahibi müminler, Rab'lerine ulaşmalarına mani olan bütün engelleri aşır, kendilerine vaat edilen sonsuz mutluluk ve kurtuluşa eren, böylelikle de cehennemden ebediyen azat olan insanlar olacaklardır. Felahın dünyaya bakan yanı olsa da o en kâmil manada ahirette gerçekleşecektir. Kur'ân ayrıca, felaha giden yolun özelliklerini de şöyle anlatmıştır:

“Muhakkak ki müminler, mutluluk ve başarıya erdiler. Onlar namazlarında tam bir saygı ve tevazu içindedirler. Onlar boş şeylerden uzak dururlar. Onlar zekâtı ifa ederler. Onlar mahrem yerlerini günahlardan korurlar. Yalnız eşleri ve cariyeleri ile ilişki kurarlar. Çünkü bunu yapanlar ayıplanamazlar. Ama bu sınırın ötesine geçmek peşinde olanlar, işte onlar haddi aşanlardır. O müminler üzerlerindeki emanetleri gözetir, verdikleri sözleri tam tamına tutarlar. Onlar namazlarını vaktinde eda edip zayi etmekten korurlar. İşte vâris olanlar, ebedî kalacakları Firdevs cennetine vâris olanlar onlardır onlar.” (Müminun, 23/1-11)

Bu âyetler felaha erecek müminlerin itikattan ziyade, amelî ve pratik yönlerine dikkatleri çekmektedir. Demek ki felaha ulaşabilmek için bir performans ortaya koymak

gerekmektedir. Bunlar da namazı Allah'ın huzurunda olduğu şuuruyla eda etmek, zekât verip maddeten ve manen arınmak, iffeti muhafaza ve emanete riayet gibi hususlara özen göstermektir.

İbn Kayyim el-Cevziyye, yakîn ile tevekkül arasında yakın bir ilişki bulmuş ve tevekkülün “yakînin çok kuvvetli olması hali” şeklinde tefsir edildiğini ifade etmiştir. O, bu yaklaşımını Hz. Peygamber'in bir hadisinden istifadeyle nazarlara sunmuştur. Bahis mevzuu yaptığı hadisın son kısmında Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) “...Allah adaletinden ötürü, rıza ve yakîne bir esenlik ve ferahlık koymuş; şüphe ve gadaba da tasa ve hüznün yerleştirmiştir.” buyurmuştur.

İbn Kayyim yaklaşımını teyit sadedinde Efendimiz'in “O halde yalnız Allah'a güven, çünkü tuttuğun yol, gerçekliği meydanda olan hak yoludur.” (Neml, 27/79) âyetinde geçen ‘Hak’ kelimesini yakîn olarak yorumladığını söyleyip, sonrasında da “Biz neden Allah'a tevekkül etmeyelim ki, gireceğimiz yolları bize O hidayet edip gösterdi.” (İbrahim, 14/12) âyetini okuduğunu belirtmiştir.

Yakîni, tevekkülün bir meyvesi ve neticesi olarak gören İbn Kayyim, onun çalışmakla kazanılıp kazanılamayacağı; yani kesbî mi, vehbî mi olduğu hususu üzerinde de durmuş ve bu konuda ihtilaf edildiğini aktarmıştır. Kendisi, yakînin sebeplere müracaat etmek suretiyle elde edileceğinden hareketle kesbî; zatı itibarıyla ise vehbî olduğunu ifade etmiştir. Onun bu yaklaşımı şöyle yorumlanabilir: Yakîn de iman gibi insanın kendi irade, azim ve araştırmasıyla elde edilebilir. Cenab-ı Hak, her insana

iman etme kabiliyetini vermiştir. Objektif bir şekilde Allah'ı arayan muhakkak O'nu bulur. Bir başka ifadeyle, Allah Teâlâ, Kendisini arayan her insana Kendisini ve Kendisine vardırıan yolları gösterir, hidayet eder. Şimdiye kadar O'nu doğru düzgün bir şekilde arayıp da bulamayan, hidayeti isteyip de dalalette kalan olmamıştır. İşte bu imanı ve onun derin ve sağlam hali olan yakîni elde edebilmek için de sebeplere müracaat etmek, Allah Teâlâ'nın sanatını mütalaa etmek, kâinattaki muhteşem denge ve nizamı görmeye çalışmak gerekmektedir. Bu çalışmayı yapanlar, Allah'ı ve dolayısıyla hidayeti bulurlar. İşte bu yönüyle yakîn, kesbîdir yani insanın çalışma ve gayretine bağlıdır. Fakat netice itibarıyla her şeyi lüt-feden Cenab-ı Hak olduğu için de vehbîdir, yani Yüce Yaratıcı'ya ait Sübhanî bir icraattır.

Yakînin bu yanıyla alakalı olarak Fethullah Gülen Hocae-fendi şöyle demektedir:

“Yakîn, mebde itibarıyla kesbî, müntehâ ve netice itibarıyla da bedîhî, lutfî -kesbî sözüyle, Ehl-i Sünnet imam-larının, eğilim ve eğilimdeki tasarruf dedikleri cüz'î irâde ve onun taallukunu kastediyorum- ve mutlaka marifet vizeli-dir. Marifet; bakış zâviyesi, isabetli nazar, dupduru niyet ve sâlikin delillerle buluşup tanışmasına, Allah ihsânının iktirân etmesiyle meydana gelir, billûrlaşır, benliğin bütün derinlik-lerini aydınlatır. Derken dört bir yandan insan rûhuna ışıklar yağmaya başlar. Varlığın her ufkunda peşipeşine şafak-lar sökün eder. Maşukların yanında mağribler de ağarır ve istidâdına göre her fert, kendini ışıklarla muhât bir nokta gibi görür rûhunun derinliklerinde. Kesret dağdağasının silinip

gittiğini müşâhede eder ve her şeyin bir vahdet zemzemesi içinde zevke inkılâp ettiğini duyar ve yaşar...”⁵⁰

Yakînin Dereceleri

Yakînin anlatıldığı hemen her yerde ona ait bir kategoriden bahsedilmektedir. Buna göre yakînin üç mertebesi vardır. Bunlar ilme’l-yakîn, ayne’l-yakîn ve hakka’l-yakîn şeklinde isimlendirilmiştir. Bunları sırasıyla şöyle açıklayabiliriz:

1. İlme’l-yakîn; iman hakikatlerine ilim ve bilginin ışığında inanmak, onları kabullenmektir. Yüce Allah’ın varlığına, birliğine, isim ve sıfatlarına, gaybla alakalı cennet, cehennem, sırat, mizan, hesap gibi hususlara Allah Teâlâ ve Allah Resûlü’nün anlattıkları şekilde iman etmektir. Ayrıca Cenab-ı Hakk’ı, O’nun emir ve nehiylerini, dinini, Efendimiz’i ve O’nun getirdiklerini kabul ederek ona gönülden itaat edip boyun eğmek; Allah Teâlâ’nın her şeyin sahibi ve terbiyecisi olduğuna dair teslimiyet içerisinde olmak ve O’na layıkınca kulluk etmeye çalışmak gibi mevzular da bu kategori altında mütalaa edilmiştir.

Bu anlatılanların hepsine tereddütsüz iman etmek, bu hususlarla alakalı gaflete düşmemek de bu mertebenin şartları içerisinde sayılmıştır.

2. Ayne’l-yakîn, iman esaslarına adeta görüyormuşcasına inanma makamıdır. Delilleri aşmak, ilmin hicabını şuhudla yırtmaktır. Bu mertebe keşif, müşâhede ve duyup hissetmenin, ruha kazandırdığı engin ve tarifler üstü

⁵⁰ Gülen, *Kalbin Zümürü Tepeleri*, 1/176.

marifete ulaşma payesidir. Bu mertebedeki müminler, inanılması gereken hususlarla alakalı delil aramazlar. Başlarındaki gözlerine bedel, ruhlarına ait basiretleri ile eşyanın perde arkasına muttali olurlar. İman hakikatlerine ait edindikleri ilim ve bilgi, onların kalplerine marifet peteği halinde akmış ve gaybı sanki müşahede ediyorlarmış gibi bir keyfiyeti onlara kazandırmıştır.

Bu mertebe ile bir önceki arasındaki fark, bir şeyi duymak ile görmek arasındaki fark gibidir.

3. **Hakka'l-yakîn ki**; inanılması gereken hususları, onlara has durum ve keyfiyet ne ise işte o haliyle idrak etmek demektir. Bu mertebe, perdesiz, hâilsiz; aynı zamanda kemmiyetsiz, keyfiyetsiz ve tasavvurları aşan sırlı bir mabûtiyeti ihrâz mazhariyeti diye yorumlanmıştır. Bazıları bu mazhariyeti kulun benlik, enâniyet ve nefis cihetiyle fenâ bulup Zât-ı Hak'la kâim olması şeklinde tefsir etmişlerdir.

İmam Rabbanî'ye göre hakka'l-yakîn bu dünyaya has bir durum değildir. O, ötelerde, gayb âlemi şehadet âlemiyle bütünleştğinde, daha doğrusu gayb ve şehadet diye iki ayrı âlem artık kalmadığında; herkes, dünyada inanması gerekenleri, ölümün ötesinde bizzat gördüğünde hakka'l-yakîn tezahür edecektir. İbn Kayyim de bu mertebeyi dünyada Peygamberlerin idrak ettiğini ifade etmiş, onların dışındaki müminlerin ise, Peygamberlerin anlattıklarını zevk etmeleri nispetinde kendi çaplarına göre bir mertebeyi yaşayabileceklerini söylemiştir.

Hocaefendi bu üç dereceyi “ölüm” örneğinde anlatmaktadır. Buna göre bir insanın ölmeden ölümü bilmesi

ilme'l-yakîn, gözünden perdenin kaldırılıp canını almaya gelen melekleri görmesi ve sekerat öncesi bir kısım metafizik hâdiselere şâhit olması ayne'l-yakîn, ölümün kendine has keyfiyetini tadıp duyması da hakka'l-yakîndir.

Bu üç hususu zihinlere yaklaştırmak için daha başka örnekler de verilmiştir. Bunlar içerisinde en çok kullanılanları bal ve ateş örnekleridir. İnsanlara balı anlatmak ilme'l-yakîn, onu göstermek ayne'l-yakîn, ağzına bir parça bal koyup tattırmak ise hakka'l-yakîn olarak misallendirilmiştir. Yine aynı şekilde, bir insanın anlatıldığı kadarıyla ateş hakkında bilgi sahibi olması ilme'l-yakîn, onu görmesi ayne'l-yakîn ve ateşin bizzat içine girip yanması da hakka'l-yakîn olmaktadır.

Tabii ki bu mertebelerin de kendi içlerinde farklı seviye ve dereceleri vardır. Her mümin kendi imanına göre bu mertebelere ulaşmaya ve derinleşmeye çalışmalıdır.

Yakîni Elde Etme Yolları

Bu başlık altında önem ve fazileti üzerinde durduğumuz yakînin elde edilme yollarını ifade edecek, bu sadette daha önce de kısaca değinilen tefekkürü ele alacak, sonrasında da ibadet ve ilim meclislerini ısrarla takip etme konularını işleyeceğiz.

Tefekkür

Kur'ân'ı Kerim *“Yakîn sahipleri için yeryüzünde birçok deliller vardır. Ve bizzat kendi içinizde, kendi varlığınızda da.”* (Zâriyât, 51/20, 21) diyerek yakîn ile tefekkür arasındaki

münasebete dikkatleri çekmiştir. İslâm'ın ruhî hayatına uyanmak isteyenlere tavsiye edilen hususların en mühimlerinden birisi tefekkürdür. "Sistemli ve disiplinli düşünme" şeklinde tanımlanan tefekkür, Allah Teala'nın bütün kainata serpiştirdiği isimleri görmek, onlar ile verilen mesajları almak olarak anlaşılmıştır. Zikredilen âyetler, hem âfâkta ve hem de enfüste yapılması gereken tefekküre de işaret etmektedir.

Ufuk kelimesinin çoğulu olan *âfâk* kelimesi, tefekkür kelimesiyle birlikte olunca, insanın kendi dışındaki her şeyde Yüce Sanatkâr'a ait sanat eserlerini görmeye, keşfetmeye çalışması ameliyesi olmaktadır. Bir gülün rengi, dokusu ve kokusundaki mükemmelliği görmek; böylelikle Allah Teâlâ'nın Cemil, Kâdir, Musavvir, Hâlık gibi isimlerini müşahade etmek, âfâkta yapılan tefekkürün en kolay akla geleni ve herkesin yapabileceği bir örneğidir.

Enfüs kelimesi ise *nefis* kelimesinin çoğulu olup tefekkürle beraber anıldığında, insanın kendisi üzerinde yapmak durumunda olduğu sistemli düşünmeye ad olmaktadır. İnsanın maddi-manevi yapısı, konuşması, konuşulması anlaması gibi birçok husus buna örnek olarak verilebilir.

Evet, Allah'ın yarattığı her şey fevkalade sanatlı ve harikadır ama onları farketmek, etrafımızda cereyan eden her şeyin aslında O'na ait mucizeler olduğunu idrak etmek de yine bize ait vazifeler cümlesindendir. Kendimiz de dâhil olmak üzere her şey Âlemlerin Rabbine ait işaretle, imzalar ve O'ndan mektuplar mesabesindedir. Bütün kâinat muhteşem bir sanat eseri olup Sanatkâr'ının ihtişamını göstermektedir. Kur'ân, insandaki bu ülfet ve

kanıksama perdelerini yırtıp eşyanın ne kadar harikulade olduğunu göstermek için sık sık tefekkür örnekleri sunar. Bu hususa örnek olarak şu âyetleri burada anabiliriz:

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün sürelerinin değişmesinde, insanlara fayda sağlamak üzere denizlerde gemilerin süzülüşünde, Allah’ın gökten indirip kendisiyle ölmüş yeri canlandırdığı yağmurda ve yeryüzünde hayat verip yaydığı canlılarda, rüzgarların yönlerini değiştirip durmasında, gökle yer arasında emre hazır bulutların duruşunda, elbette aklını çalıştıran kimseler için Allah’ın varlığına ve birliğine nice deliller vardır.” (Bakara, 2/164)

“Allah O’dur ki, gökleri, sizin de görüp durduğunuz gibi, direksiz yükseltti. Sonra da Arşının üstünde kuruldu. Güneşi ve Ay’ı hizmet etmeleri için sizin emrinize verdi. Bunlardan her biri belirli bir vakte kadar dolaşmaktadır. Bütün işleri O yönetir. Âyetleri size açıklar ki, Rabbinize kavuşacağınıza iman edesiniz. Hem O’dur ki yeri yaydı. Orada sağlam dağlar yükseltti, ırmaklar akıttı. Her meyvenin içinde iki eş yarattı. Sürekli olarak geceyi gündüze bürüyüp duruyor. Elbette bunlarda, iyice düşünen kimseler için, alacak nice dersler ve ibretler vardır.” (Ra’d, 13/2, 3)

“O’dur ki, gökten yağmur indirir. Hem içeceğiniz su ondan oluşur, hem de hayvanlarınızı içinde otlattığınız ot ve ağaçlar! Allah o su sayesinde sizin için ekinler, zeytinlikler, hurmalıklar, üzüm bağları ve çeşit çeşit meyveler yetiştirir. Elbette bunda, düşünen kimseler için alınacak bir ders var!” (Nahl, 16/10, 11)

Kâinat, yazarını anlatan eşsiz bir kitap, Yüce Sanatkâr'ını gösteren bir sanat şaheseri, şairine işaret eden mükemmel bir şiir, sahibinin sonsuz zenginliğini ifade eden yekta bir hazine olarak var edilmiştir. Daha önce de ifade edildiği üzere, bakış açısını ayarlayabilen her insan, baktığı her yerde Allah Teâlâ'ya ait izleri, işaretleri, O'na ait imzaları görebilir, görüp Yüce Allah'ı "bî kemu keyf" denilen sayı ve keyfiyet üstü bir halde vicdanında duyabilir.

Daha doğru bir ifadeyle, baktığı her yerde Allah'ın isimlerini görmeye çalışan ve kainatı Rabbisinin adıyla okuma performansı sergileyen bir müminin kalbine, Âlemlerin Rabbi kendi varlığını tarifsiz bir şekilde hissettirir ki tefekkürün yakînle olan bağı işte tam buradadır. Yüce Yaratıcı'yı bizlere tarif eden üç büyük tarif ediciden birisi olan kâinat, bir kitap gibi okunur, o kitabı teşkil eden bölümler, paragraflar, cümleler, hatta kelimeler ve harflerin birbiriyle olan münasebeti, bunların ifade ettikleri manalar iyice kavrandığı takdirde, onun, Yüce Sanatkâr'ı nasıl anlattığı anlaşılacak; iman, müminin kalbinde iyice pekişip sapasağlam bir hale gelecektir ki, bu da zaten yakîn ile aynı manaya gelmektedir.

Burada kısaca da olsa iki hususun üzerinde durmanın faydalı olacağına inanıyoruz. Bunlar tefekküre ait iki boyut da diyebileceğimiz *mükâşefe* ve *müşâhede* konularıdır.

Mükâşefe

Keşif kelimesinden gelen mükâşefe, Allah Teala'nın isim ve sıfatlarının duyulup sezilmesi ve bilinmesinden hâsıl olan bir ruh halidir. Yüce Allah, isimleriyle bilinen,

sıfatlarıyla ihata edilen, Zatiyla ise bir mevcud u meçhuldür. Bu bilme ve ihata etme, insanın kapasitesiyle alakalı olup sınırlılığı ifade eder. Cenab-ı Hakk'ı bütünıyla bilip kuşatmak mümkün değildir. O idrakler üstü ve ötesi bir yüceliktir. Fakat Rabbimiz, Kendisini bilebilmemiz için, kâinatı isimlerinin tecelli ve tezahürleri ile var etmiş olup isimlerinin sağanağıyla eşyayı var etmeyi sürdürmektedir. Allah'ın isim ve sıfatları adeta O'na açılan kapılar gibidir. Zatının idraki imkânsız olan Yüce Zat, Kendisinin bilinmesine isim ve sıfatları vasıtasıyla müsaade etmektedir. İşte mükâşefe, Yüceler Yücesi'nin kâinatın dört bir köşesine serpiştirdiği isimlerini keşfetme, zaten var olan esmasını görme cehd ve çabasıdır. İşte bu manadaki mükâşefe, tefekkür ile örtüşüp aynı manayı ifade etmektedir.

Gerçek mükâşefeye mazhar olan insan, İlahî isim ve sıfatlarla alakalı yolculuğunu devam ettirirken aynı zamanda onun kalbine İlahî esrar akmaya başlar. Melekût âleminin perdeleri sıyrılır ve eşyanın perde arkası belirmeye başlar. Bir başka deyişle, Allah'ı isim ve sıfatlarıyla görüp sezme adına böylesine yüksek bir gayret sergileyen müminin kalbine Cenab-ı Hak tarafından Kendisiyle, varlığın muamması ve gayb âlemiyle alakalı bilgiler ve sezisler akıtılır. Böyle birinin imanın yakîn mertebesinde olduğu aşikârdır.

Müşâhede

Bir şeyi temaşa etme ve gözleme manalarına gelen müşâhede ise, Allah'ı isim ve sıfatlarının da ötesinde, fiilleri ve icraatıyla kalp gözüyle görmek demektir. Mükâşefede

esma ve sıfatlar önde iken, müşâhede de isim ve sıfatların ötesine uzanmak, Yüce Allah'ın Zatına yönelmek söz konusudur. Müşâhede, Cenab-ı Hak'kın varlık âlemine sürdüğü bütün eşyanın arkasındaki o gizli eli ve onun Sahibini görüyor olma ufkunun adıdır.

Bütün bunları yapıyor olan ise, *latife-i Rabbaniye* denilen kalp ve ona ait derinliklerdir. Biz insanlar öyle bir latife taşımaktayız ki bu bizden daha çok Rabbimize aittir. Yaşayıp idrak ettiğimiz şهادet âleminden daha ziyade gayb âlemine, dünyadan daha çok ahirete, sonludan daha fazla Sonsuz'a ait bir latifedir. Allah'a iman eden, bu imanı artırıp yakîn ufkuna yükselen, Yaratıcı'sını bilip marifet sahibi olan hep bu kalptir.

Kalp; *sır*, *hafî* ve *ahfâ* diye isimlendirilen derinliklere sahiptir. İnsan, Rabbisini bu kalbî derinlikleriyle daha çok bilir, daha fazla iman eder ve yakînini ziyadeleştirir.

Sır, insanın Yaratıcısını bilebilme adına kullandığı kalbî derinliğin ilkidir. Bunun hakkını veren müminler hafî denilen daha derin bir boyuttan Âlemlerin Rab'bini rasat etmeye başlarlar. Bunun da hakkını verebilenlere, kalplerinin en derin bir noktasından, ahfâ ufkundan Allah'ı rasat etmeye izin verilir. Artık bu son noktadır ve buradan Cenab-ı Hakk'ı rasat etme çok az insana nasip olmaktadır. İşte insan kalbi, böylesine Allah Teâlâ'ya iman etme, O'nun varlığını ve birliğini kabullenmeye açık; O'nu tanıyıp sevmeye, sevip O'dan kendisine akıp gelen lezzetleri hazzetmeye müsait bir yapıdadır. Bu yönüyle de kalp, insandan daha çok yaratıcısı olan Rabbisine aittir.

İbadet

Yakîni artırma adına üzerinde durulması gereken bir diğer husus, ibadettir. İbadetler kalbi besleyen gıda gibidir. Beslenmesini kâmilene yerine getiren kalp, ötelere daha açık hale gelir ve iman yönüyle ziyadeleşir. Zaten inanan bir insanın amelde derinleşmesi, dinî yükümlülükleri pratikte uygulaması şarttır. İşte bu zorunluluk, müminin iman yönüyle derinleşmesini netice verir. İbadetlere alışmada bir sürecin olduğu muhakkaktır. Aslında bu bile yine müminin hayrına ve menfaatine yöneliktir. Tabir-i diğerle yakînin artmasında böyle bir yönün bulunması, Cenab-ı Hak'ın kullarına olan rahmetinin ayrı bir yanını teşkil etmektedir. Şöyle ki; her mümin, üçüncü şıkta üzerinde duracağımız dinî ilim, Allah bilgisi gibi konularla meşgul olamayabilir, bilmesi zaruri olan kısımların dışında bilgisini artıramayabilir. Bunları yapamasa da yine de dinî vecibelerini yerine getirme durumunda olduğu için mümin, ibadetlerini yaparken de kendisine kullukta bulunduğu Yüceler Yücesi Zat'a karşı içinde değişik duygular hisseder, İlahî vâridâta mazhar olur ve sürekli yakînini artırır.

İlim

Müminin yakînini takviye adına bahis mevzuu edeceğimiz son husus, ilim olacaktır.

İnsan, yapısı gereği inişlerin çıkışların çocuğudur. Konumu bu olan insanın kendisini manen geliştirebilmesi ve Hak karşısındaki derecesini koruyabilmesi için o, bilgi yönüyle sürekli takviyeye muhtaçtır. Bu takviye, onun

her zaman yeni şeyler öğrenmesi şeklinde de anlaşılmalıdır. Yeni şeyler öğrenmenin yanında insanın çoğu zaman, bildiği hususları bir daha duymasına, duyup onu kendisine mâl etmesine, o bilgiyi bir irfan peteği olarak kalbine akıtmasına ihtiyacı vardır.

İşte bütün bu anlatılanları karşılayan kelime nasihatır. Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ifadesiyle "Din nasihatır."⁵¹ Bu nebevî üslup, nasihatın dindeki ağırlığını ifade adına gerçekten çok mükemmeldir. Din, aslında sadece nasihat değildir. Din, helal ve haramdır; din, iman hakikatlerine gönülden inanmaktır. Din, bir hayat tarzıdır. Bu iki kelimelik Peygamber sözü, bu manaları bütünüyle ifade etmektedir. İnanan insanın canlılığını devam ettirebilmesi ve imanını yakîne yükseltebilmesi için bilgi dağarcığına sürekli yeni bilgiler eklemesi ve nasihatlere kulaklarını açık tutması şarttır.

Bu bakımdan müminin, haftalık düzenli olarak katıldığı sohbetleri, ilim meclisleri olmalıdır ki, o bütün bu denilenleri kendi hayatına tatbik edebilsin, hem manen zindeliğini korusun hem de imanını yakîn burcuna Allah'ın izni ve yardımıyla yükseltebilsin.

⁵¹ Müslim, *İman*, 95.

SONUÇ

İnsanoğlu ile ona yol gösterici olarak gönderilen Hz. Peygamber'in birbirleriyle olan muamele ve iletişimi gerçekten manidardır. Bir tarafta gelişime açık ve aslında kendisini geliştirmesi için dünyada bulunan insan, diğer tarafta ise kendi kubbesini çatlatan ve mahiyeti itibarıyla Hz. Cebrail'in önünde bulunan Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Bir yanda hamken yanıp pişmesi istenen beşer, diğer yanda onun pişebilmesi adına yapması gereken her şeyi önce kendisinden başlayarak yapan ve bunu bütün insanlığa öğreten eden Efendimiz. Peygamberine layık ümmet olabilme mücadele ve mücahedesini verme konumunda olan insanoğlu ile kâinatın varoluşuna vesile olan bir donanımın sahibi Yüce Elçi. İşte bu Peygamber, ümmetiyle alakalı bazı kaygı ve korkulara sahip. Onun korku ve endişesi ümmetinin ebedi hayatıyla ilgili. Güzel bir sonla bu dünya hayatını bitirip sonsuz bir mutluluğa mazhar olmalarıyla alakalı. Onu endişelendiren bu bitişin güzel olamaması

ihtimali. Zira kayıp çok büyük. Onun için çırpınıyor İnsanlığın İftihar Tablosu. Ümmetinin ve bütün insanlığın ebedi bir ölümle göçmemeleri için kendisini helak edercesine didiniyor, çalışıyor. Yapması gereken ne varsa hepsini ve dahasını yapıyor. En önde kendisi gösteriyor olması gerekeni. Sonra da “Böyle olun.” diyor. Olamama ihtimali bile onu derinden sarsıyor. Kendisi için değil, ümmeti ve ümmetinin günahları için ağlıyor, affedilmeleri için yalvarıyor, çırpınıyor. Bunun için hiçbir şeyi yapmaktan geri durmuyor ve bir an geliyor “Ümmetimle alakalı şu dört şeyden korkuyorum.” diyerek başlıyor sözlerine. Sonra da çok yemek, çok uyumak, tembellik ve bunların tabii neticesi olarak ortaya çıkan yakîn kıtlığını peşi peşine zikrediyor. Âlemlere rahmet Hz. Peygamber söz incisini tam da bizim fıtratımıza göre ve zaaflarımıza dikkatleri çekerek diziyor. O’nu anlayabilmek ve dediklerini yaşayabilmek dileğiyle...

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

Abdulkakî, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, Kahire 1988.

Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, *el-Müsned*, 1-6, İstanbul 1423/1992.

Âlûsî, Ebü's-Senâ Mahmûd b. Abdillâh, *Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, 1-30, Beyrut ts., Dâru ihyâi't-türâsi'l-'Arabî.

Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, 1-4, Matbaatu'l-Osmaniye, İstanbul, 1304.

Beğavî, Ebu Muhammed el-Hüseyn b. Mesud, *Meâlimü't-Tenzil*, 1-8, Riyad 1993.

Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyn, *es-Sünenü'l-Kübra*, Beyrut, 1995.

Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Câmi'u's-Sahîh*, 1-8, İstanbul 1413/1992.

Canan, İbrahim, *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 1-18, Ankara, 1988.

Ebu Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-ü Ebî Dâvûd*, 1-5, İstanbul 1413/1992.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 1-10, İstanbul 1982.

Firuzâbâdî, Muhammed b. Yakub, *el-Kamusu'l-Muhît*, Kahire, 1371.

Gazzâlî, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmi'd-Din*, 1-5, Beyrut 1992.

Gülen, M. Fethullah, *Vuslat Muştusu*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2008.

---, *Diriliş Çağrısı*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2007.

---, *Kur'ân'dan İdrake Yansıyanlar*, Nil Yayınları, İstanbul 2007.

---, *Kalbin Zümrüt Tepeleri*, 1-4, Nil Yayınları, İstanbul 2006.

---, *Kendi Dünyamıza Doğru*, Nil Yayınları, İstanbul 2005.

---, *Gurbet Ufukları*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.

---, *Sohbet-i Cânan*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.

---, *Kırık Testi*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.

İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şehâbeddin Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethü'l-Bârî*, 1-28, Kahire 1398/1978.

- İbn Hişam, Abdulmelik bin Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1-6, Daru'l-Cîl, Beyrut, 1411.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İmâdüddin İsmâil b. Ömer, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*, 1-4, Beyrut 1408/1988.
- İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünen-ü İbn Mâce*, 1-2, İstanbul 1413/1992.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânü'l-Arab*, 1-15, bulak 1299-1308.
- Kâdî İyâz, Ebu'l-Fayz İyâz b. Musa, *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafa*, Beyrut 1995.
- Kandemir, Çakan, Küçük, *Riyâzü's-sâlihîn Tercüme ve Şerhi*, basılmamış şerhi.
- Kutub, Seyyid, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 1-6, Cidde 1986.
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 1-22, Tsz.-Ysz.
- Kuşeyrî, Ebu'l Kâsım Abdülkerîm b. Hevâzin, *er-Risâletü'l-kuşeyriyye fî 'ilmi'tasavvuf*, Beyrut 1410/1990.
- Mahallî, Celaleddin ve Suyûtî, Celaleddin, *Tefsîru'l-Celâleyn*, Kahire, 1378.
- Mevdûdî, Ebu'l-A'la, *Tefhimü'l-Kur'ân*, İstanbul 1991.
- Miras, Kamil, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara 1975.
- Muhâsibî, Ebu Abdullâh el-Haris b. Esed, *er-Riâye li Hukûkillah*, Kahire 1986.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, 1-3, İstanbul 1413/1992.

Muttakî, Ali el-Hindî, *Kenzü'l-Ummal fî Süneni'l- Akvali ve'l-Elfaz*, 1-18, Beyrut 1993.

Nesâî, Abdurrahman b. Şu'ayb, *Sünenü'n-Nesâî*, 1-8, İstanbul 1413/1992.

Nevevî, *Riyâzu's Sâlihîn (Muhtasar)*, Işık Yayınları, İstanbul 2008.

Râgıb, Ebu'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'ân*, İstanbul 1986.

Sabunî, Muhammed Ali, *Safvetü't- Tefâsîr*, 1-4, Beyrut 1981.

Said Nursî, Bediuzzaman, *Risale-i Nur Kulliyatı*, 1-2, Nesil Basım Yayın, İstanbul 2006.

Şeker, Mehmet Y., *Kullukta Dört Esas*, Işık Yayınları, İstanbul 2009.

Şevkânî, Muhammed bin Ali, *Fethu'l-Kadîr el-Câmiu beyne Fenneyi'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti min İlmi't-Tefsîr*, 1-5, Beyrut 1992.

Taberani, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, Kahire, 1988.

Taberî, Ebu Ca'fer, *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, 1-30, Beyrut 1988.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *el-Câmi'u's-Sahîh*, 1-5, İstanbul 1413/1992.

Yıldırım, Suat, *Kur'ân'ı Hakim ve Açıklamalı Mealî*, İstanbul 1998.

Zebîdî, Muhammed Murtazâ, *Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, 1-10, Kâhire 1306-1307.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl*, 1-4, Beyrut 1397/1977.

Zuhaylî, Vehbe, *et-Tefsiru'l-Münîr*, Beyrut 1991.

40 HADİS 40 KİTAP - 2

Bu kitaba, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) ümmetine olan yakın ilgi ve alakasının tezahürü nazarıyla bakılabilir. Zira onun açıklayıp yorumlamaya çalıştığı hadis, müminleri dünyevî-uhrevî başarı ve mutluluktan alıkoyan bazı hususlara dikkatleri çekmektedir. O kadar ki Efendimiz sözlerine başlarken “Ümmetim hakkında en çok korktuklarım” diyerek konuya ayrı bir derinlik kazandırmış, sonra da bu hususları peşi peşine zikretmiştir. Bunlar; göbek bağlamak, çok uyumak, tembellik ve yakîn azlığıdır.

Bir başka açıdan bu Nebvî beyan, aslında bir kısır döngüden bahsetmektedir. Çünkü çok yemenin çok uyumayı; çok uyumanın tembelliği, onun da kuvvetli imana sahip olmaya mani durumları netice vereceği açıktır. Hz. Peygamber de söz konusu ikazlarıyla “Bu kısır döngüye girmeyin. Kısa süreli ömrünüzü, lüzumsuz işlerle heba etmeyin. Bilakis sonsuz mutluluğu kazanıracak şekilde dopdolu yaşayın.” mesajları vermektedir.

₺3,90

ISBN 978-605-5677-16-9

9 786055 677169
www.rehber yayinlari.com